

TRÊN ĐƯỜNG TUYỆT CHỦNG:

Tham nhũng và bạo lực
đang hủy diệt gỗ trắc ở
vùng Mê Kông

LỜI CẢM ƠN

Văn bản này đã được xuất bản với sự hỗ trợ tài chính của UKaid, Liên minh Châu Âu và Cơ quan Hợp tác và Phát triển Na Uy (NORAD).

Báo cáo này được viết và biên tập bởi Cơ quan Điều tra Môi trường UK Ltd, và có thể được xem là không phản ánh các quan điểm của UKaid, Liên minh Châu Âu, hoặc NORAD trong bất kỳ hoàn cảnh nào.

Thiết kế bởi:
www.designsolutions.me.uk

Xin chân thành cảm ơn Báo Emmerson đã in báo cáo này:
Báo Emmerson: +44 (0) 1926854400

Giấy in đã được tái chế

Tháng Năm 2014

ENVIRONMENTAL INVESTIGATION AGENCY (EIA)

62/63 Upper Street, London N1 0NY, UK
Tel: +44 (0) 20 7354 7960
Email: ukinfo@eia-international.org

www.eia-international.org

TRANG BÌA:
Bức điêu khắc bằng gỗ Cẩm lai ở Đồng Kỵ,
Việt Nam, tháng Mười 2013. © EIA

MỤC LỤC

- 1 PHẦN GIỚI THIỆU
- 2 KINH DOANH TRÁI PHÉP CẨM LAI NAM
- 4 MỘT CUỘC KINH DOANH NHỜ NHƯỢC ĐẮM MÁU
- 7 THẤT BẠI TRONG QUẢN TRỊ
- 9 NỖ LỰC BẢO VỆ QUỐC TẾ
- 10 HIỆN TRƯỜNG KHU VỰC VỤ ÁN HỒNG MỘC
- 12 LỐI MÒN CẨM LAI NAM
- 22 SỰ BÀNH TRƯỚNG VÔ LÝ CỦA NGÀNH CÔNG NGHIỆP HỒNG MỘC
- 24 ĐỀ XUẤT KIẾN NGHỊ

CHÚ GIẢI CÁC THUẬT NGỮ:

Cẩm lai nam: chỉ loài *Dalbergia cochinchinensis* Pierre, còn được biết đến là trắc, trắc Siam, trắc Nam Bộ.

Cẩm lai bà rịa: chỉ loài *Dalbergia bariensis* (đồng danh với *Dalbergia oliveri*)

Giáng hương quả lớn: chỉ riêng loài *Pterocarpus macrocarpus* (đồng danh với *Pterocarpus pedatus*)

Hồng mộc (Hongmu): Chỉ các loài gỗ hoặc đồ nội thất làm từ các loài gỗ được công nhận là Hồng mộc chính thức theo Tiêu chuẩn Hồng mộc Quốc gia năm 2000 của Trung Quốc.

Tấn: chỉ một đơn vị tấn, tương đương 1000 kilograms

PHẦN GIỚI THIỆU

Đây là một câu chuyện bi kịch có thật về các hình thức nghệ thuật văn hóa cao không gì sánh bằng, và một danh tính lịch sử phong phú bị bóp méo bởi lòng tham và cuồng vọng, phá hủy những nền tảng của nó đến mức tuyệt chủng và nhóm lên một làn sóng tội ác hung bạo khắp các rừng châu Á. Đây là một lời cảnh báo mạnh mẽ đến các nước thành viên có loài phân bố ở tiểu vùng Mê Kông rằng các loài gỗ đỏ của châu Á đang bị tấn công với hệ quả thảm khốc về môi trường và xã hội.

Câu chuyện bắt đầu tại một trong hàng tá các trung tâm thương mại hào nhoáng ở Trung Quốc đại lục, nơi một nhà sưu tầm khao khát chiêm ngưỡng những dãy cửa hàng bán nội thất và tác phẩm nghệ thuật gỗ được chạm khắc trau chuốt, mỗi món trị giá hàng trăm ngàn đô la.

Trong sảnh một khách sạn năm sao ở khu cao ốc Singapore, một tay buôn gỗ gian xảo và hoạt bát vừa cười vừa giải thích cách hắn hối lộ các quan chức cấp cao của chính phủ Lào để tiếp cận các lò hàng gỗ lậu quý đã bị cán bộ tịch thu.

Ở Pắc Xế, Lào, giáp biên giới Thái Lan, cô cháu gái của chỉ huy trưởng quân sự địa phương thu lợi từ việc bán số gỗ lậu quý đã bị quân đội tịch thu. Cô biết giấy tờ từ việc đấu giá tiêu cực kia sẽ giúp cô trốn lậu được thêm gấp năm lần số gỗ quý trái phép.

Ở Đồng Ky, gần Hà Nội, Việt Nam, một tên cầm đầu băng xã hội đen có tiếng vừa chống tiền vào túi vừa giải thích đường buôn lậu gỗ qua biên giới trên đất liền vào Trung Quốc, và bảo rằng hoạt động của hắn được bảo vệ bởi các cán bộ biên giới có tên trong biên chế.

Ở Thâm Quyến, Trung Quốc, một người môi giới hậu cần chia những giấy phép xuất khẩu chính thức của chính phủ Lào, trong sở hữu của hắn một cách trái phép, để hợp pháp hóa số gỗ lậu đánh cắp từ Lào và tạo điều kiện đưa vào Trung Quốc đại lục từ Hồng Kông, xâm phạm một quyết định điều ước quốc tế được thiết kế để tránh sự tuyệt chủng của các giống gỗ liên can.

Ở Thái Lan, lại một lâm tặc người Cam-pu-chia khác bị giết trong vụ đo súng với các kiểm lâm. Tuần liền sau một kiểm lâm người Thái bị giết bởi các lâm tặc có trang bị vũ khí trong rừng quốc gia kế bên. Trong lúc đó, một người buôn thương phẩm quen biết rộng mời chào cơ hội tiếp cận hàng trăm công-te-nơ chở số gỗ bị thu giữ ở cảng Băng Cốc với giá 50 triệu USD.

Hoan nghênh đến với ngành kinh doanh Cẩm lai nam tiêu cực và đẫm máu trái phép, ra đời từ cuồng vọng ngày càng cao của Trung Quốc với gỗ "Hồng mộc".

Trong mười năm qua, nhu cầu ở Trung Quốc đối với đồ gỗ nội thất và các tác phẩm nghệ thuật văn hóa mô phỏng cao cấp theo mỹ thuật triều đại nhà Minh và nhà

Thanh đã tăng vọt. Gỗ ngày càng hiếm đã dẫn tới việc giá cả tăng đột biến, càng trầm trọng thêm do dòng tiền đầu tư nóng.

Với việc gỗ hiếm đã bị đe dọa sẽ tuyệt chủng phần có thể kinh doanh được, nếu không tuyệt chủng hoàn toàn, các luật đặt ra để bảo tồn loài Cẩm lai nam (*Dalbergia cochinchinensis*) đã bị cuốn đi bởi sự tham nhũng, xuất phát từ nguồn lợi tài chính khổng lồ từ những doanh nghiệp kinh doanh cung cấp gỗ cho thị trường Trung Quốc.

Tháng Ba năm 2013, cả thế giới đã đồng ý bảo vệ Cẩm lai nam khỏi việc kinh doanh không bền vững và bất hợp pháp với Công ước về Buôn bán Quốc tế các Loài động vật, thực vật hoang dã nguy cấp (CITES).

Bài báo cáo này trình bày chi tiết những phát hiện từ cuộc điều tra của EIA về việc kinh doanh gỗ Cẩm lai nam trong những năm gần đây, kể từ năm có liệt kê loài vào danh mục Công ước. Bài viết này tiết lộ làm thế nào mà tội ác, tham nhũng và những chính sách thiếu suy xét của chính phủ từ Thái Lan đến Trung Quốc, cho đến Lào và Việt Nam, có nhiều khả năng sẽ dẫn đến cái chết của Cẩm lai nam trong những năm tới, trừ khi các cải cách luật đáng kể và nhanh chóng được thực hiện.

Bản báo cáo này cũng bộc lộ những điểm yếu trong việc liệt kê vào danh mục Công ước, làm suy yếu một cách căn bản việc áp dụng điều ước cho loài Cẩm lai nam, và không nghi ngờ gì cho các loài khác nữa.

Tuy trách nhiệm nằm ở các quốc gia có loài phân bố (Thái Lan, Lào, Việt Nam và Campuchia), chính việc hàng hóa hóa và thương mại hóa, có sự hỗ trợ của chính phủ, các di sản văn hóa Hồng mộc giàu bản sắc của Trung Quốc đã cung cấp toàn bộ số tiền, và Trung Quốc là điểm đến cho toàn bộ lâm sản.

Những phát hiện của EIA cũng cho thấy làm thế nào mà Cẩm lai nam hiện tại hầu như đã hết, và vì thế mà trung tâm chú ý bây giờ đang nằm ở các loài gỗ quý thay thế khác. Trừ khi các chính phủ có phản ứng mạnh mẽ đối với các tội ác đã được nêu trong báo cáo này, các loài 'gỗ đỏ' châu Á sẽ theo chân Cẩm lai nam trên đường tới sự tuyệt chủng.

KINH DOANH TRÁI PHÉP CẨM LAI NAM

ẢNH TRÊN:

Gỗ tròn Cẩm lai nam với số đo đường kính lớn hơn 50 cm bắt gặp được bán ở Việt Nam. Các cây gỗ kích cỡ này thường mất vài trăm năm để mọc.

CƠN SỐT 'HỒNG MỘC' Ở TRUNG QUỐC

Với sức mua gia tăng của tầng lớp thượng lưu giàu có và sự chấp thuận mới cho việc ca tụng nền văn hóa lịch sử phong phú của quốc gia, thị hiếu đồ nội thất ở Trung Quốc đã thiên dần về dòng đồ gỗ mô phỏng cao cấp triều đại nhà Minh và nhà Thanh. Được tạo hình – thường một cách tinh xảo – từ một loạt các loài cây gỗ nhất định với đặc thù là tông màu đỏ hoặc đậm, độ bền, vân gỗ mịn và độ hiếm, tổng hợp lại, dòng đồ nội thất và gỗ dùng để chế tạo chúng được gọi chung là 'Hong mộc', có nghĩa là gỗ đỏ.

Tiếp nối hỗ trợ từ chính phủ cho ngành công nghiệp này và xu hướng đang tăng cho việc đầu tư vào Hồng mộc như một nhóm tài sản đặc quyền, nhu cầu hiện tại đã vượt xa nguồn cung ứng trong nước và Trung Quốc phải dựa nhiều vào nhập khẩu.¹ Từ 2000 đến 2013, Trung Quốc đã nhập tổng cộng 3,5 triệu mét khối (m³) gỗ Hồng mộc.² Trung Quốc là nước duy nhất có quy định hải quan riêng cho các loài Hồng mộc, thể hiện sự thống trị toàn cầu về buôn bán các loài gỗ trên của nước này.³

Tiểu vùng Mê Kông – bao gồm Việt Nam, Campuchia, Lào, Thái Lan, và Myanmar – trong lịch sử đã là nguồn cung ứng cho Trung Quốc cũng như là nơi chịu ảnh hưởng lớn nhất từ sự trỗi dậy của Hồng mộc trong thập kỷ vừa qua. Gần nửa sản lượng nhập khẩu Hồng mộc của Trung Quốc từ năm 2000

– tổng cộng là 1.666.471 m³ – trị giá gần 2,4 triệu USD – đến từ tiểu vùng Mê Kông khi các nhà buôn gỗ Trung Quốc và Việt Nam lùng sục nốt các giống Cẩm lai và Giáng hương còn sót lại ở vùng này. Sự tuyệt chủng phần gỗ có thể thu lợi của các loại Hồng mộc cao cấp hơn như *Dalbergia odorifera* ('Cẩm lai thơm' hoặc Hoàng hoa lê), do khai thác quá mức cho ngành Hồng mộc Trung Quốc, đã đưa Cẩm lai nam trở thành một trong những loài Hồng mộc đắt giá nhất.

Giữa năm 2000 đến năm 2009, sản lượng nhập khẩu Hồng mộc từ vùng Mê Kông chiếm gần 70 phần trăm sản lượng nhập khẩu Hồng mộc toàn cầu của Trung Quốc, gây một áp lực lớn lên nguồn cây gỗ còn lại, đặc biệt là Cẩm lai nam, loài bị nhắm tới nhiều nhất.⁵ Trong đợt chuẩn bị Thế Vận hội Bắc Kinh 2008, nhu cầu tăng vọt, và bùng nổ vào năm 2009.⁶

Trong năm 2010, số công ty ở Trung Quốc kinh doanh nội thất gỗ Hồng mộc tăng 40 phần trăm.⁷ Khi kinh doanh trở nên phát đạt, giá các loài Hồng mộc hiếm hơn cũng tăng vọt. Trong năm 2011, nhóm điều tra EIA đã ghi nhận một chiếc giường gỗ Hồng mộc ở Thượng Hải bán lẻ với giá 1 triệu USD. Để đáp ứng nhu cầu này, Cẩm lai đã bị tước lột khỏi các khu rừng vùng Mê Kông, với xuất khẩu từ Lào, Myanmar và Việt Nam đạt mức cao kỷ lục lịch sử.⁸

Nhu cầu tăng mạnh cũng đã thúc đẩy các nhà đầu cơ cất trữ gỗ với mong đợi sẽ có các đợt tăng giá trong tương lai. Các vật liệu lớn hơn và hiếm hơn được mua và cất trữ chỉ dành cho mục đích

đầu tư. Từ năm 2010, chỉ số giá cổ phiếu Gỗ Yuzhu đã tăng thêm 56 % với kết quả là, tới tháng Ba năm 2014, Cẩm lai nam có giá 109.500 nhân dân Tệ (tương đương 17.633 USD) mỗi tấn, tăng 37 phần trăm so với cùng kỳ năm trước.⁹ Đến thời điểm tháng Ba năm 2014, nhóm điều tra EIA đã được chào giá tới 500.000 nhân dân Tệ (80.000 USD) một tấn bởi những doanh nghiệp ở Thâm Quyển, giá bán được công nhận trong một bản báo gần đây của hiệp hội ngành công nghiệp.¹⁰

Trong khi nguồn cung Hồng mộc đã từ đó mở rộng đến cả châu Phi và Trung Mỹ - dẫn đến một sự gia tăng lớn về sản lượng nhập khẩu - Mê Kông tiếp tục là nguồn cung cấp nguyên liệu thiết yếu cho ngành Cẩm lai tham tàn của Trung Quốc.

CẨM LAI NAM

Được tìm thấy ở Campuchia, Lào, Thái Lan và Việt Nam, Cẩm lai nam là một trong những loài quý nhất và có nguy cơ cao nhất trong nhóm 33 loài Hồng mộc chính thức. Ở Thái Lan, loài này xuất hiện rất rải rác và chủ yếu tập trung trong các khu bảo tồn ở các tỉnh đông bắc của nước này, bao gồm Ubon Ratchathani trên biên giới phía đông với Campuchia.¹¹ Thiếu các khảo sát có hệ thống, năm 2011 ước tính cả nước chỉ có tối đa 100.000 cây còn lại, tương đương với khoảng 63.500 m³.¹²

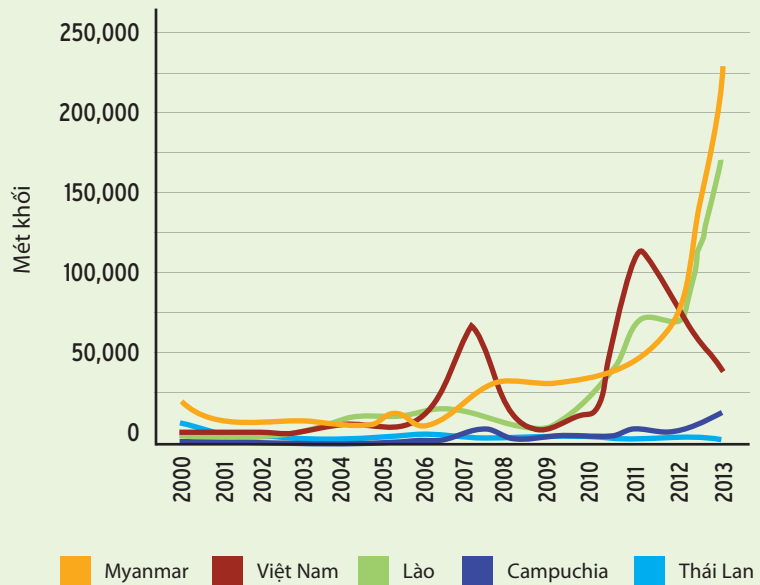
Sự suy giảm cũng đang xảy ra ở các nước thành viên có loài phân bố khác.¹³ Ở Lào, loài này được tìm thấy tại các tỉnh Champasak, Attapeu, và Sekong ở phía nam và các tỉnh Bolikhamxay và Khammouane ở trung tâm. Thế nhưng các khảo sát thực tế năm 2012 tại hai tỉnh sau đã xác nhận rằng các quần thể tự nhiên đang chịu sự đe dọa trầm trọng và không cây lớn nào được tìm thấy.¹⁴

Ở Việt Nam, khảo sát năm 2010 tại năm khu bảo tồn cho thấy mật độ loài thấp ở mức chỉ một đến 10 cây mỗi hecta.¹⁵ Năm 2014, các doanh nghiệp công nhận rằng không còn Cẩm lai nam ở Việt Nam nữa. Ở Campuchia, những cây gỗ lớn được coi là hiếm hoi ngoài các khu vực có bảo vệ nghiêm ngặt.¹⁶

Cẩm lai nam được bảo vệ bởi luật pháp trong tất cả các nước thành viên có loài phân bố. Lệnh Cẩm khai thác Gỗ Quốc gia năm 1989 của Thái Lan và cấm khai thác gỗ trong các khu bảo tồn và rừng đặc chủng giàu gỗ Cẩm lai áp dụng cho mọi loài gỗ Cẩm lai và gỗ quý. Nghị định số 17/PM của Thủ tướng Lào năm 2008 cấm rõ việc thu hoạch các loài *Dalbergia* trong nước và được củng cố bởi nghị định số 010/PM của Thủ tướng năm 2011 – tuy nhiên những miễn giảm mơ hồ bởi chính phủ Lào đã tạo nên những kẽ hở.¹⁷ Việt Nam có lệnh cấm xuất khẩu gỗ tròn và gỗ xẻ, bao hàm mọi loại gỗ

NHẬP KHẨU TRUNG QUỐC GỖ TRÒN HỒNG MỘC TỪ TIỂU VÙNG SÔNG MÊ KÔNG MỞ RỘNG GIỮA NĂM 2000 – 2013

Nguồn: UN Comtrade (Cơ sở Dữ liệu Thương mại của Liên Hợp Quốc)

trong nước có nguồn gốc rừng tự nhiên và cũng điều tiết việc xuất khẩu các loài gỗ có nguy cơ, kể cả Cẩm lai nam, giới hạn chỉ được xuất khẩu các thành phẩm đã hoàn chỉnh.¹⁸ Tại Campuchia, việc thu hoạch những cây gỗ hiếm, kể cả Cẩm lai nam, bị cấm theo Luật Lâm nghiệp 2002 của nước này.

Tuy có sự kiểm soát trên, tất cả các nước thành viên có loài phân bố đều phải đối mặt với một làn sóng tội ác buôn lậu và khai thác trái phép hung hãn, gần như hoàn toàn xuất phát từ nhu cầu đang bùng nổ đối với Hồng mộc ở Trung Quốc. Sự kết hợp giữa công tác thực thi lỏng lẻo và tham nhũng, nhu cầu tăng cao và sự thiếu sót một chuẩn mực pháp lý cho việc nhập khẩu ở Trung Quốc, đã tạo điều kiện cho hoạt động kinh doanh hấp dẫn trên nảy nở và biến những khu rừng thành các vùng xung đột. Các băng đảng có tổ chức kiểm soát việc buôn bán, và những cuộc đụng độ dữ dội giữa các lâm tặc có vũ trang và các kiểm lâm tiếp tục gây tổn thất về người cho cả hai bên.

Được xếp vào nhóm có nguy cơ trong Danh sách Đỏ IUCN, năm 2011 Cẩm lai nam được đề xuất liệt kê toàn cầu vào nhóm có 'Nguy cơ trầm trọng'.¹⁹ Năm 2008, các nước thành viên có loài phân bố không thể thống nhất bảo tồn quốc tế loài này thông qua CITES, nhưng năm 2013 loài này đã được xếp vào danh mục Phụ lục II của Công ước, tiếp nối để xuất của Thái Lan và Việt Nam. Vì việc thu hoạch bị cấm ở toàn bộ các nước thành viên có loài phân bố, liệt kê này nên cấm việc buôn bán quốc tế Cẩm lai nam loại gỗ tròn, gỗ xẻ và gỗ dán.

MỘT HOẠT ĐỘNG KINH DOANH NHỜ NHUỐC ĐẦM MÁU

ẢNH TRÊN:

Các kiểm lâm có trang bị vũ khí tuần tra một khu rừng quốc gia Thái vào năm 2013, tìm kiếm các tay săn trộm Cẩm lai nam.

Cẩm lai nam đã trở nên hiếm và quý đến mức hoạt động khai thác gỗ bây giờ gần giống việc săn bắt trộm động vật hoang dã. Phần lớn số gỗ đến được các chợ Trung Quốc đều được sản xuất bởi các nhóm người thông thạo đến từ các làng nông thôn, họ bỏ hàng tuần liền trong các khu rừng xa xôi để truy tìm những cây gỗ cuối cùng. Mô hình này thể hiện những thử thách gần như không vượt qua được cho các cơ quan chức năng thực thi việc hạn chế thu hoạch.

Trong các vườn quốc gia phía đông nam của Thái Lan, lâm tặc tràn đến trong màn đêm từ những ngôi làng hẻo lánh và băng qua đường mòn biên giới từ nước láng giềng Campuchia. Công cụ của nghề này là các máy cưa xích, súng tay và kể cả súng phóng lựu phản lực. Các chất Methamphetamines như yaba thường xuyên được dùng như một chất kích thích chống lại sự mệt mỏi và là một dạng thanh toán cho các lâm tặc đến từ các cộng đồng dọc biên giới, tàn tạ vì nghiện thuốc. Khi các lâm tặc đối mặt với cán bộ thi hành, bạo lực thường theo sau.

Kể từ năm 2009, hàng tá kiểm lâm đã bị giết trong chiến tuyến rừng Cẩm lai của Thái.²⁰ Số lâm tặc tử vong còn nhiều hơn, với 45 người Campuchia theo báo cáo bị bắn chết bởi các lực lượng Thái Lan riêng năm 2012.²¹

Số tiền trả bởi các nhà buôn gỗ cho cộng đồng nông thôn nghèo quyền rũ một dòng người sẵn sàng đảm đương công việc có khả năng gây chết người.

Những người dân làng trở về với hàng trăm đô la kiếm được từ mỗi chuyến khai thác, nhiều hơn nhiều thu nhập của những dân làng làm dạng nghề địa phương khác như nghề nông.

Xa khỏi chiến tuyến này là một mạng lưới những lái buôn, môi giới và cán bộ tiêu cực xây dựng cơ ngơi bằng cách tuần Cẩm lai từ những khu rừng hẻo lánh đến các phòng trưng bày nội thất hào nhoáng ở Trung Quốc.

Ngoài mặt, lệnh cấm buôn bán Cẩm lai nam ở Thái Lan đã được thực thi chặt chẽ. Nhưng những điều tra bởi EIA năm 2011 đã vạch ra làm thế nào sự hối lộ và việc quen biết các quan chức chính phủ đã cho phép một số lái thương lách luật.

Tháng Tám 2011, nhóm điều tra EIA gặp anh Piangjai Veratpan, đến từ công ty Gỗ Siam, trong một xưởng ở ngoại ô Băng Cốc. Tự xưng là người buôn gỗ tếch (giá trị), Verapat còn tiết lộ rằng anh có giữ số gỗ Cẩm lai nam giấu trong một nhà kho ở thành phố. Số gỗ này được đưa vào Thái Lan từ Lào bằng cách khai sai tên loài và hối lộ cán bộ của một loạt các cơ quan – cả ở Lào lẫn Thái Lan, dọc suốt lộ trình. Veratpan cam đoan với EIA rằng các cán bộ hải quan cấp cao có thể đảm bảo đường đi ra khỏi Băng Cốc được an toàn, đáp lại phải hối lộ 20% giá trị lô hàng.

Trong cùng tháng đó, nhóm điều tra gặp anh Promphan Suttisaragorn ở Băng Cốc, người đại diện cho công ty TNHH PAB, với những tấm biển quảng

cáo buôn bán gỗ khoe có liên kết với 'các nhà cầm quyền'. Suttisaragorn nhận đã làm kinh doanh thông qua những liên lạc chính phủ cấp cao, cũng là những người cấp nguồn Cẩm lai nam cho anh ở Thái Lan, Lào và Campuchia. Anh trước đây đã từng bán Cẩm lai nam cho những doanh nghiệp nhà nước Trung Quốc.

Suttisaragorn còn chào bán với EIA số Cẩm lai nam đã bị tịch thu, đang bị giữ bởi chính quyền Thái. Anh nhận công ty mình là công ty duy nhất ở Thái Lan có quyền bán Cẩm lai nam, và để giá 50 triệu đô Mỹ cho 10.000 m³. Anh còn khoe về các liên lạc chính phủ cho phép anh tiếp cận số Cẩm lai nam ở Campuchia. Suttisaragorn nói rằng Cẩm lai khai thác từ Thái Lan thường bị buôn lậu sang Campuchia và tái xuất khẩu vào Thái Lan để che đậy nguồn gốc. Anh nói anh còn có hồ sơ Giấy chứng nhận Nguồn gốc để tạo điều kiện cho quá trình này và lách luật Thái.

Những điều tra trước đó bởi EIA tại Thái Lan năm 2007 cho thấy những chiêu hối lộ của các lái buôn Thái để lấy được Cẩm lai nam tại nước láng giềng Lào. Trong một lần gặp anh Prakit Sribussaracum, chủ công ty LVT (Lào-Việt Nam-Thái Lan), EIA được biết anh đã nắm được nhiều hạn ngạch gỗ có liên quan đến các dự án cơ sở hạ tầng ở Lào bằng cách trả cho các quan chức chính phủ Thái 50 triệu Baht Thái (1,5 triệu đô Mỹ) tiền hối lộ. Ngoài sản lượng lớn hỗn hợp các loại gỗ cứng, giao dịch này còn cho anh tiếp cận Cẩm lai nam. Thông qua các liên lạc chính phủ, LVT có thể lách cả luật cấm xuất khẩu gỗ của Lào lẫn những hạn chế cho riêng từng loài mới được áp dụng gần đây trong việc xuất khẩu gỗ xẻ Cẩm lai nam vào Thái Lan. Một phần hạn ngạch gỗ của LVT có liên quan đến đập thủy điện gây nhiều tranh cãi Nam Theun II ở miền Trung Lào. Đối tác Lào của LVT, bên thực hiện việc khai thác gỗ

từ các khu vực dự tính làm hồ thủy điện, là nhóm Phonesack, một doanh nghiệp có liên kết với tầng lớp cấp cao trong chính phủ nước này.

Năm 2007, các đánh giá độc lập về ảnh hưởng của đập thủy điện trên nhân mạnh những lo ngại chính về vai trò của nhóm Phonesack trong việc khai thác tràn lan Khu Bảo tồn Quốc gia (NPA) kế bên khu hồ thủy điện, được tả là "chảy máu Cẩm lai". Phonesack theo báo cáo đã trả tiền mặt cho những dân làng địa phương để lấy gỗ Cẩm lai từ NPA, và sau đó tuồn lượng gỗ này qua hạn ngạch cho khu đập thủy điện.²²

Đến tháng Ba 2012, phần gỗ Cẩm lai nam có thể thu lợi được đã tuyệt chủng ở nhiều chỗ trong NPA, và các tên săn trộm đã quay lại những chỗ từng đốn cây trước đó để đào nốt rễ, triệt luôn khả năng mọc lại của cây.²³

Ở Lào, các nhà buôn người Việt và Trung Quốc đóng một vai trò đáng kể, lùng sục khắp cả nước để tìm Cẩm lai. Vào tháng Tư 2011, nhóm điều tra EIA ở Lào có dịp gặp anh Xie Rongjian người Trung Quốc, chủ tịch công ty TNHH De Sheng Hang ở Quảng Châu. Trong vòng năm năm, anh nhận mình đã trở thành một trong thương gia kinh doanh gỗ Cẩm lai lớn nhất ở Lào. Các vật liệu anh lùng sục được sẽ được xe tải chở đến Việt Nam, chất lên công-te-nơ và chuyển đến Trung Quốc, thu lại lợi nhuận gấp 10 lần tiền vốn. Xie từng thấy giá gỗ ở Lào tăng 3.000 phần trăm. Hàng lúc nào cũng khan hiếm và có giá trị đến mức Xie nói rằng anh sẽ đi bất kỳ nơi nào trong nước chỉ để có 2 m³. Anh dự đoán loài này sẽ biến mất khỏi nước này trong vòng năm năm tới.

Sự đồng lõa của các quan chức chính phủ đã và đang là một yếu tố chủ chốt trong thất bại của việc thực thi pháp luật để quản lý thu hoạch và xuất khẩu

ẢNH DƯỚI:

Lâm sản Cẩm lai nam trái phép bị tịch thu bởi các kiểm lâm Thái là một cảnh tượng thường thấy ở các khu bảo tồn giáp ranh với cả Lào lẫn Campuchia.

© EIA

“Không một nước thành viên có loài phân bố nào, kể cả Trung Quốc, có luật buộc các cán bộ thực thi tịch thu hàng nhập khẩu gỗ đã thu hoạch trái phép từ nước xuất xứ...”

Cấm lai nam ở Lào. Vào tháng Chín 2013, Bộ trưởng Tài chính thừa nhận rằng chính quyền “có thể đã hợp tác” với những thương gia để xuất khẩu các loài gỗ được bảo vệ.²⁴ Trong năm 2014 một bộ phận chính phủ với chức năng chống tham nhũng tiết lộ rằng, hầu hết các trường hợp đã gặp đều liên quan đến việc cán bộ nhà nước dính líu vào việc khai thác gỗ trái phép. Phó Chủ tịch Cục Chống tham nhũng và Thanh tra Chính phủ cảnh báo rằng tham nhũng có thể gây ra sự sụp đổ của chế độ.²⁵

Vào tháng Hai 2013, nhóm điều tra EIA gặp anh Sunny Jeremiah Ong người Singapore, đến từ công ty VIP Partners, chuyên tạo điều kiện cho các giao dịch Cấm lai nam từ Lào đến thị trường người dùng cuối ở Trung Quốc. Ong giải thích cách anh đã chi tiền cho các mối liên lạc cấp cao ở Bộ Lâm nghiệp Lào để nắm chắc số Cấm lai đã bị tịch thu. Ong còn nói cán bộ hải quan ở Lào đã nhận hối lộ để cho xuất khẩu Cấm lai nam dưới tên loài khác. Mạng lưới các cán bộ tiêu cực của anh còn có công an và quân đội, và anh diễn tả cách mà tiền được thanh toán trong những lần gặp mặt riêng ngoài nơi làm việc của các cán bộ này.

Ong nói anh đang trong quá trình hoàn tất giao dịch với những người mua ở Trung Quốc và định sẽ vận chuyển qua Hồng Kông. Anh chào bán EIA hơn 100m³ một tháng, số gỗ bị tịch thu anh tiếp cận được bằng cách hối lộ các cán bộ Lào cấp cao. Anh bảo việc thông qua các liên lạc trong trung ương chính phủ là cần thiết, để rồi họ sẽ duyệt cho số hàng này với các cán bộ tỉnh huyện. Anh giải thích rằng gỗ sẽ được vận chuyển

đến Việt Nam, nơi các giấy tờ mới sẽ được chuẩn bị để che đậy nguồn gốc và làm sai tên loài, cùng với khoản hối lộ tất yếu cho các cán bộ hải quan Việt Nam.

Những lô hàng Cấm lai nam từ Lào thường băng qua biên giới vào nước Việt Nam không bị trở ngại gì, để được gia công tại Việt Nam hoặc là, trong hầu hết các trường hợp, được vận chuyển tiếp sang Trung Quốc. Việt Nam không yêu cầu bất kì bằng chứng nào về tính hợp pháp cho gỗ tròn đổ vào Việt Nam từ Lào, miễn là thuế được đóng.²⁶ Trong nhiều năm, trang web các công ty đều nổi bật những quảng cáo đăng bởi công ty Việt Nam cho một loạt các loài Cấm lai có xuất xứ Lào.

Năm 2012, EIA phát hiện công ty Vinaca Mai Phương ở Hải phòng rao bán gỗ tròn Cấm lai trị giá hàng trăm triệu đô la. Gỗ được cất trong nhà kho ở Lào của công ty và có thể được chuyển tới biên giới giáp Việt Nam hoặc tới thành phố cảng Đà Nẵng. EIA đã báo công ty này với cả chính quyền Lào lẫn Việt Nam để thử thái độ sẵn sàng thực thi luật của họ, tuy nhiên không có dấu vết cho bất kì hành động nào đã được thực hiện.

Một trường hợp khác cho thấy một số cá nhân chính quyền Việt Nam vừa hiểu biết các hạn chế đối với Cấm lai nam vừa có khả năng thực thi hiệu quả. Năm 2012, một lô hàng 500m³ gỗ Cấm lai đã bị tịch thu bởi Tổng cục Hải quan Việt Nam trong lúc chất lên tàu ở cảng Đà Nẵng. Số gỗ này đã được nhập về từ Lào và khai tên là *Dalbergia cambodiana*, nhưng kiểm định bởi cơ quan khoa học CITES Việt Nam cho thấy đây chủ yếu là gỗ Cấm lai nam trị giá cao hơn đáng kể so với khai báo. Công ty xuất khẩu Ngọc Hưng sau đó bị điều tra về việc buôn lậu một loài gỗ được bảo vệ.²⁷

Cuộc điều tra dẫn tới việc bắt giữ Chi cục trưởng hải quan Đà Nẵng và hai cán bộ cấp dưới. Tuy nhiên, Bộ Công Thương bác bỏ cáo buộc công ty Ngọc Hưng đã vi phạm các quy định quản lí áp dụng riêng cho một số loài gỗ, với lý do là chính sách bảo vệ không bao gồm hàng nhập khẩu. Trong lúc vụ việc còn lấp lửng, số gỗ trên được đem đi đấu giá bởi nhà nước.²⁸

Trường hợp Ngọc Hưng là một ngoại lệ chứng tỏ ngoại lệ trên; vụ việc này gây chú ý dư luận đến mức Thủ tướng phải can thiệp chỉ đạo hướng giải quyết. Thực trạng lô gỗ trên có thể đến được Đà Nẵng mà không bị chặn giữ cho thấy sự tham nhũng cố hữu dọc biên giới đất liền giữa Lào và Việt Nam. Tương tự, năm 2011, 330 m³ Cấm lai nam trên toa tàu đã bị chặn lại ở một ga tại Hà Nội. Số hàng lậu này xuất xứ từ Lào và đã đi qua hàng trăm dặm từ biên giới mà không gặp trở ngại gì.²⁹

ẢNH DƯỚI:

Một cây gỗ vuông Cấm lai nam tại chợ Guanlan ở Thâm Quyển, cho thấy đánh dấu của Hải quan Việt Nam, vào tháng Ba 2013.

THẤT BẠI TRONG QUẢN TRỊ

Sự tuyệt chủng sắp xảy ra của phần Cẩm lai nam hoang dã có thể kinh doanh được là do những thất bại quản trị căn bản tại các nước thành viên dọc vùng Mê Kông, gắn liền với việc tăng giá vô lí kéo theo bởi nhu cầu đang trên đà phát triển từ ngành công nghiệp Hồng mộc của Trung Quốc.

Những thất bại quản trị chủ yếu ở các nước thành viên bao gồm việc thực thi pháp luật yếu kém và tiêu cực cùng với những mâu thuẫn vẫn tiếp diễn về quy định và luật lệ, tạo điều kiện và thúc đẩy các cơ chế để buôn bán Cẩm lai trái phép, mặc cho hoạt động bảo vệ loài.

THẤT BẠI TRONG VIỆC THỰC THI LUẬT

Dù có pháp chế cấp quốc gia nghiêm cấm việc thu hoạch và buôn bán Cẩm lai nam khắp các nước thành viên, và những nỗ lực của một số cá nhân dũng cảm trong bộ phận quản lí rừng và vận động bởi các tổ chức phi chính phủ tìm sự bảo vệ loài và thi hành luật, trên một quy mô lớn hơn tại các nước thành viên vùng Mê Kông, các quy chế đã bị dẹp sang một bên bởi số tiền trả bởi các nhà buôn gỗ cung cấp cho thị trường Trung Quốc.

Trong quá trình nghiên cứu và điều tra của EIA về việc buôn bán Cẩm lai nam từ năm 2007, người buôn này tiếp nối người buôn khác nhắc đến các khoản thanh toán tiền mặt và phẩm vật khác cho cán bộ để tạo thuận lợi cho việc buôn lậu xuyên biên giới. Các báo cáo truyền thông về công tác thực thi luật rải rác những ví dụ về lâm nghiệp, công an, hải quan, quân đội và những cán bộ tiêu cực khác tích cực nhúng tay vào việc buôn bán trái phép.³⁰ Dù thỉnh thoảng có những thành công trong công tác thực thi, đa số các lô gỗ Cẩm lai nam bất chính không bị chặn giữ, và kể cả khi có bị tịch thu, việc truy tố thành công các bên liên can cũng hiếm.

CÁC CHÍNH SÁCH Mâu THUẢ

Luật pháp các nước thành viên đối với Cẩm lai nam và các loài khác, và kinh doanh gỗ và lâm nghiệp nói rộng, đều đầy rẫy những mâu thuẫn và bất cập, rất nhiều trong số đó đã được tận dụng triệt để bởi các doanh nghiệp cũng như cán bộ.

Ở Lào, lệnh cấm xuất khẩu gỗ thường xuyên bị lách thông qua các miễn giảm mơ hồ, dẫn đến tình trạng phần lớn luật này không phù hợp với nền kinh tế gỗ quốc gia. Những hạn chế cho riêng từng loài, bao gồm Cẩm lai nam, đều bị coi

thường khi phù hợp với các nhóm lợi ích. Các hạn ngạch Cẩm lai nam không minh bạch thường được cấp cho những 'diễn viên' ưu tú có liên hệ mật thiết với các quan chức cấp cao nhất trong chính phủ. Cẩm lai nam đã bị đốn trái phép bởi dân địa phương mà không được bảo vệ bởi các công cụ an ninh hoặc diễn viên chính phủ, đều bị tịch thu và đấu giá như món thầu hợp pháp hoặc là buôn lậu thành công sang nước ngoài.⁵⁰

Việc tuân lậu gỗ trái phép vào nền kinh tế chính quy thông qua việc tịch thu và đấu giá của nhà nước đã được hệ thống hóa và nhiều tiêu cực, cũng như đóng vai trò quan trọng trong việc lách các bảo vệ thương mại hiện tại cho loài gỗ này ở Lào, Việt Nam và Campuchia.

Campuchia cũng tương tự cấm thu hoạch và buôn bán Cẩm lai nam nhưng lại cấp những hợp đồng đặc quyền lâm sản quý trái phép đã bị tịch thu cho các tên trùm gỗ có quen biết, bao gồm Cẩm lai nam đốn từ những khu đất tô nhượng kinh tế gây nhiều tranh cãi đang làm hao mòn tài nguyên rừng trong nước.⁵¹

Thái Lan cần được công nhận là một quốc gia với những nỗ lực mũi nhọn để có sự bảo vệ uy tín cho các loài trong Công ước, và chỉ mình Thái Lan dường như đã đặt ra được chính sách bảo vệ tương đối rõ ràng cho Cẩm lai nam.

EIA đã chứng kiến những nỗ lực thực thi luật thực sự kiên quyết và có hệ thống để đánh bật việc thu hoạch và buôn bán gỗ trái phép trong nước, và cho tới bây giờ Thái Lan có vẻ đã loại trừ được phần lớn việc tịch thu và đấu giá lại, vốn là cơ chế chính thức để tạo điều kiện buôn bán. Tuy nhiên, hệ quả lại dẫn đến một lượng gỗ bị tịch thu đáng kể chất đống ở các khu rừng quốc gia và cảng, vừa tốn kém, vừa lôi kéo các tên trộm gỗ đến tấn công và áp lực từ phía những doanh nghiệp Trung Quốc để mua được chỗ gỗ đó.⁵² Thái Lan còn chịu những thử thách đáng kể về tham nhũng và thực thi pháp luật như tình trạng ở các nước thành viên láng giềng, cộng thêm bất ổn chính trị ngoài các vấn đề quản lí.

Không một nước thành viên nào, lẫn Trung Quốc, có những luật buộc các cán bộ thực thi tịch thu hàng nhập khẩu là gỗ đã thu hoạch trái phép tại nước thu hoạch, và cả Việt Nam và Trung Quốc - nơi hưởng lợi nhiều nhất và đóng vai trò lớn nhất trong việc buôn bán Cẩm lai nam quốc tế - đều chống lại việc bổ sung luật này.

QUY MÔ BUÔN BÁN CẨM LAI NAM TRÁI PHÉP: SỐ LẦN TỊCH THU KHẮP MÊ KÔNG 2012-2014

SỐ LIỆU TỔNG HỢP

Thái Lan, tháng Ba 2014	Từ 2008, báo cáo hơn 363.000 mẫu Cẩm lai nam bị tịch thu ở Thái Lan ³¹
Lào, tháng Một 2014	Trên ba tấn Cẩm lai nam bị tịch thu ở tỉnh Savannakhet, ³² trong khi gần nửa (46 phần trăm) các trường hợp tham nhũng năm 2013 có liên quan đến gỗ lậu. ³³
Việt Nam	Từ năm 2010, ít nhất 62 tấn gỗ bị tịch thu, cùng với 500 khúc gỗ và 4.513 m ³ gỗ. ³⁴
Campuchia	Từ năm 2010, ít nhất 49 tấn bị tịch thu, cùng với 1.309 mẫu và 1.958 m ³ ³⁵

NHỮNG TRƯỜNG HỢP RIÊNG LẺ DỤC VÙNG MÊ KÔNG ĐÃ ĐƯỢC BÁO CHÍ ĐĂNG TIN

Thái Lan, tháng Một 2014	Hải quân Thái tịch thu hơn 700 khúc gỗ sắp được chuyển đi qua Mê Kông. Người chuyển hàng đã đi được năm chuyến tương tự trước khi bị bắt. ³⁶
Việt Nam, tháng Mười 2013	Tỉnh Quảng Bình: tịch thu hơn 500 khúc gỗ tại gia, ³⁷ và tỉnh Quảng Ninh: phối hợp lực lượng bắt giữ 30 tấn Cẩm lai đang quá cảnh. ³⁸
Campuchia, tháng Chín 2013	Cán bộ tỉnh Siêm Riệp tịch thu 21 tấn Cẩm lai nam. ³⁹
Trung Quốc, tháng Năm 2013	Hải quan Hoàng Phố tiến hành Chiến dịch Búa rìu, bắt được 48 tên từ 12 băng nhóm buôn lậu gỗ quý, bao gồm Cẩm lai Madagascar, Giáng hương quả lớn và Cẩm lai nam, trị giá 3,16 tỷ nhân dân tệ (500 triệu USD). ⁴⁰
Campuchia, tháng Tám 2013	Quận trưởng Cảnh sát tỉnh Ratanakiri bị triệu tập để chất vấn sau khi khám xét nhà riêng tìm được 10 m ³ gỗ lậu. ⁴¹

THÁNG BA 2013 – *D.cochinchinensis* ĐƯỢC LIỆT KÊ VÀO PHỤ LỤC II CỦA CITES

Lào, tháng Một-tháng Sáu 2013	Tỉnh Khammouane: Chính quyền tịch thu 12 tấn Cẩm lai nam trong vòng sáu tháng đầu năm. ⁴²
Thái Lan, tháng Năm 2013	Cảnh sát bắt giữ một lái xe khai đã được trả công 150 USD để chở 21 khúc gỗ Cẩm lai nam cho một chỉ huy quân đội giấu tên ở Băng Cốc. ⁴³
Campuchia, tháng Ba 2013	Đông bắc Campuchia: tịch thu khoảng ba tấn Cẩm lai đang quá cảnh. ⁴⁴
Lào, tháng Mười hai 2013	Cán bộ hải quan Lào ở Boten, gần biên giới với tỉnh Yunnan của Trung Quốc, tịch thu được 20 tấn Cẩm lai. ⁴⁵
Thái Lan, tháng Tư 2013	Chính quyền Ubon Ratchathani bắt giữ một lái buôn với 600 khúc gỗ, khai là mua từ dân làng để bán lại cho một nhà đầu tư ở quận Kukhan, tỉnh Si Sa Ket. Cũng tại Ubon Ratchathani, các tài xế bị bắt khi đang vận chuyển Cẩm lai nam trên xe máy để có tiền mua thuốc. ⁴⁶
Thái Lan, tháng Chín 2012	Tịch thu lớn tại một trạm kiểm soát được 1.500 khúc gỗ, đang quá cảnh trên đường đến một hội chợ gỗ. ⁴⁷
Thái Lan, tháng Ba 2012	1.671 mẫu Cẩm lai nam được tìm thấy ở một hội chợ gỗ, một số có đánh dấu từng bị tịch thu, từ đó ám chỉ có sự liên hệ với cán bộ thực thi. ⁴⁸
Việt Nam, tháng Năm 2012	Tỉnh Quảng Bình: 366 kg bị tịch thu. ⁴⁹

NỖ LỰC BẢO VỆ QUỐC TẾ

© EIA

Từ năm 1998, Trung Tâm Giám sát Bảo tồn Thế giới đã áp dụng những Tiêu chí Liệt kê vào CITES cho loài gỗ này và nhận thấy việc liệt kê vào Phụ lục II là thỏa đáng để tránh việc kinh doanh không bền vững dẫn đến nhu cầu phải bảo vệ theo Phụ lục I.⁵³ Năm 2008, Thái Lan tìm sự hỗ trợ từ các nước thành viên khác để liệt kê loài này vào danh mục CITES nhưng Lào và Campuchia từ chối đề xuất này, lập luận rằng việc liệt kê này sẽ ảnh hưởng tiêu cực đến kinh doanh gỗ trong khu vực – dù có lệnh cấm thu hoạch khắp các vùng phân bố.⁵⁴

Tháng Hai 2012, EIA đã kêu gọi cho việc liệt kê loài khẩn cấp vào danh mục CITES,⁵⁵ và đến giữa năm 2012 Thái Lan khẳng định rằng họ sẽ đề xuất việc đưa loài này vào Phụ lục II. Với việc Việt Nam cuối cùng cũng ủng hộ đề xuất,⁵⁶ Hội nghị các nước thành viên CITES lần thứ 16 (CoP16) vào tháng Ba 2013 đã nhận được sự đồng thuận nhất quán, đem đến sự bảo vệ quốc tế lần đầu tiên, tuy quá hạn lâu, cho loài này.⁵⁷ Phụ lục II điều chỉnh việc buôn bán các loài sinh vật có nguy cơ, cho phép kinh doanh trong kiểm soát nếu có giấy phép CITES cấp cho các hạn ngạch đã được chấp nhận. Việc liệt kê loài vào danh mục phải được thống nhất bởi tất cả các nước thành viên.

Trong khi việc liệt kê này là một bước tiến muộn, thực tế có khả năng bước đi này là “quá muộn và không đủ để cứu vãn tình hình” cho Cẩm lai nam ở hầu hết các vùng có loài phân bố. Chỉ mình Thái Lan có vẻ có cơ hội thực tiễn trong việc gìn giữ nguồn cây hoang dã, tuy rằng điều này cũng không thể đảm bảo được.

Vấn đề quan trọng là, danh mục được thống nhất lại có khuyết điểm ‘Chú giải

Năm’, giới hạn chỉ áp dụng các chức năng kiểm soát của CITES cho gỗ tròn, gỗ xẻ và gỗ lát. Tất cả các sản phẩm gỗ khác đều được miễn trừ không cần giấy phép và chứng chỉ CITES, cùng hệ thống hạn ngạch, cung cấp một lỗ hổng lớn cho việc buôn bán trái phép, không chịu sự quản lý và giám sát, các bán thành phẩm.

Các doanh nghiệp gỗ Cẩm lai nam vẫn có thể tiếp tục tìm nguồn cung đã lợi dụng lỗ hổng Chú giải Năm, đe dọa gây suy yếu toàn bộ việc liệt kê loài vào danh mục. Giới hạn phạm vi trên đã gây những ảnh hưởng tiêu cực đáng kể đến tính hiệu quả của việc liệt kê vào Phụ lục II và rất có thể sẽ dẫn đến kết quả là loài này bị kinh doanh đến tuyệt chủng trong những năm tới đây.

Dù có những luật trong nước cấm thu hoạch và buôn bán, Chú giải Năm cung cấp một lớp bọc hợp pháp mỏng manh cho việc tiếp tục kinh doanh các sản phẩm Cẩm lai làm từ nguồn gỗ bất hợp pháp đã gia công gần hoàn chỉnh. Chú giải này còn cho phép các nước từng tịch thu gỗ lậu và đem đấu giá lại vẫn tiếp tục. Lào, Việt Nam và Campuchia thường xuyên tổ chức những buổi đấu giá như vậy. Số gỗ này sau đó được xuất khẩu ra thị trường thế giới ở dạng thành phẩm nằm ngoài phạm vi của Công ước. Những điều tra của EIA đã cho thấy rằng việc đấu giá trên rõ ràng là tiêu cực, và các giấy tờ tạo ra từ đó được dùng để tuồn lậu một lượng lớn hơn rất nhiều số gỗ cũng thuộc loại trái phép vào các thị trường quốc tế.

Cuối cùng, ‘Chú giải Năm’ cung cấp tính hợp pháp ảo, vốn không tồn tại trước đó, cho việc mua bán quốc tế gỗ thực tế là trái phép. Việc xóa bỏ Chú giải Năm, để bao hàm mọi phần và sản phẩm gỗ, là thiết yếu.

ẢNH TRÊN:

Vào tháng Ba 2013, Cẩm lai nam được xếp vào Phụ lục II, nhưng các bất cập và sự trì hoãn kéo dài có nghĩa là có thể sẽ quá muộn và quá ít công sức để cứu loài này khỏi tuyệt chủng.

HIỆN TRƯỜNG KHU VỰC VỤ ÁN HỒNG MỘC

LẠNG SƠN

© EIA

Các xe tải băng qua biên giới Việt Nam- Trung Quốc vào thị xã Bồ Trại. Sản phẩm Hồng mộc gần hoàn chỉnh được chuyển qua đường chính thức vào những trung tâm thương mại gần biên giới, trong khi những cây gỗ trái phép chưa qua chế biến bị buôn lậu qua đường biên mậu không chính thức để tránh thuế và những hạn chế từ Công ước. Xem trang 17.

ĐỒNG KỲ

© EIA

Gỗ tròn Cẩm lai nam từ Lào được dỡ xuống tại Đồng Kỳ, nơi hàng sẽ được mua bởi thương gia Trung Quốc và buôn lậu vào Trung Quốc bởi các băng nhóm người Việt. Đồng Kỳ và những làng lân cận cho phép các thương gia tìm nguồn Cẩm lai mà không cần phải đi sâu vào nước có nguồn cung. Xem trang 16.

PẮC XẾ

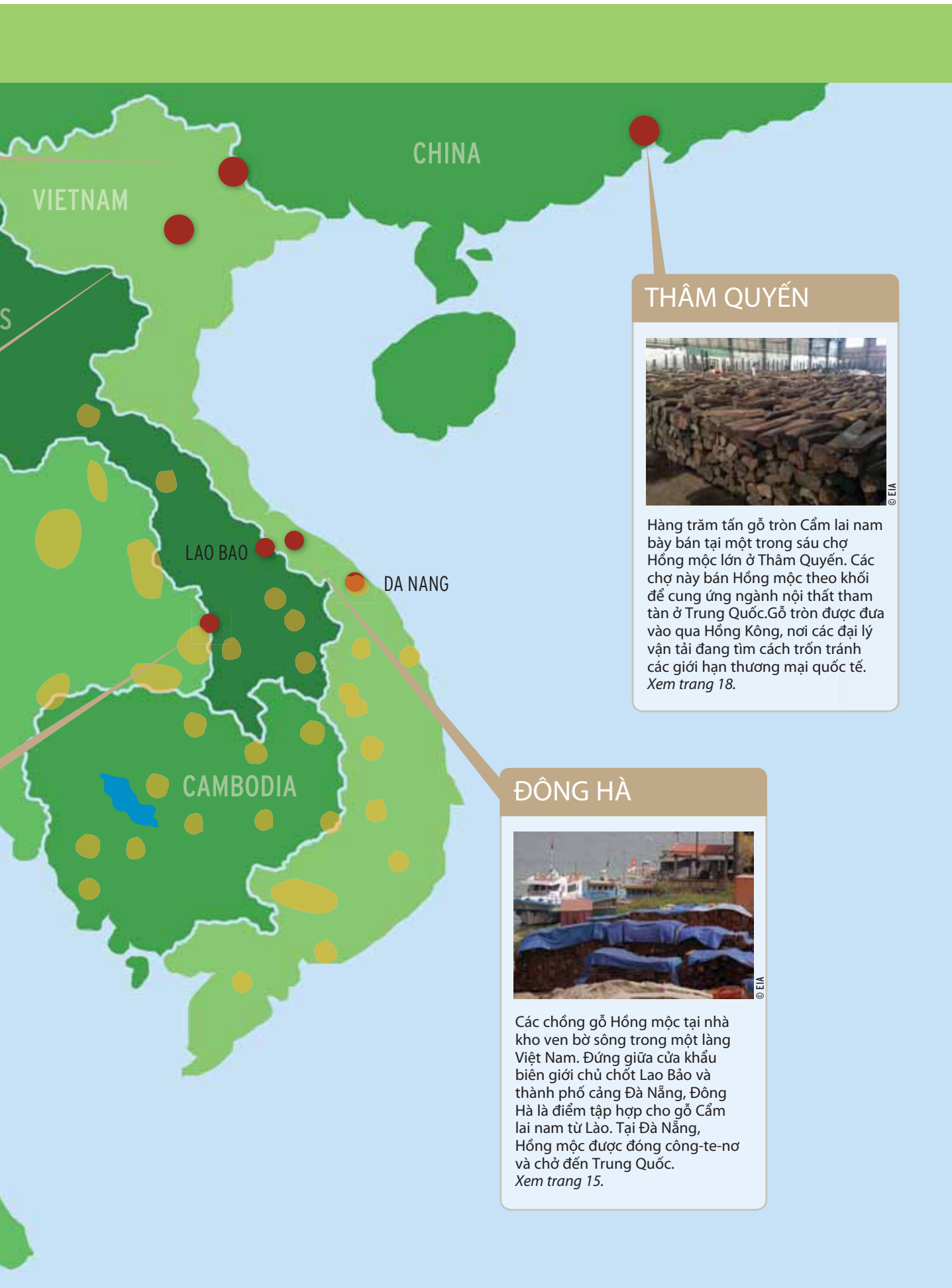
© EIA

Gỗ tròn Cẩm lai nam để bán tại một buổi đấu giá quân đội Lào. Lâm sản thu hoạch trái phép đã bị tịch thu trong quá trình thực thi được bán hết cho các thương gia Trung Quốc, để rồi họ sẽ dùng những giấy tờ từ mặt hàng 'hợp pháp' này để buôn lậu thêm được gấp năm lần số gỗ lậu nữa. Xem trang 12.

GHI CHÚ:

- Phân bố địa lí đã ghi nhận của loài Cẩm lai nam

Nguồn: Hội nghị các nước thành viên CITES lần thứ 16 điều 60

CHINA

VIETNAM

LAO BAO

DA NANG

CAMBODIA

THÂM QUYẾN

Hàng trăm tấn gỗ tròn Cẩm lai nam bày bán tại một trong sáu chợ Hồng mộc lớn ở Thâm Quyến. Các chợ này bán Hồng mộc theo khối để cung ứng ngành nội thất tham tàn ở Trung Quốc. Gỗ tròn được đưa vào qua Hồng Kông, nơi các đại lý vận tải đang tìm cách trốn tránh các giới hạn thương mại quốc tế. Xem trang 18.

ĐÔNG HÀ

Các chồng gỗ Hồng mộc tại nhà kho ven bờ sông trong một làng Việt Nam. Đứng giữa cửa khẩu biên giới chủ chốt Lao Bảo và thành phố cảng Đà Nẵng, Đông Hà là điểm tập hợp cho gỗ Cẩm lai nam từ Lào. Tại Đà Nẵng, Hồng mộc được đóng công-te-nơ và chở đến Trung Quốc. Xem trang 15.

KẾT QUẢ ĐIỀU TRA

LỐI MÒN CẨM LAI NAM

Sau khi việc liệt kê Cẩm lai nam vào danh mục CITES, EIA tiến hành đo xem sự bảo vệ mới này ảnh hưởng như thế nào đến hoạt động buôn bán trái phép ở các nước thành viên có loài phân bố và Trung Quốc.

Giữa tháng Mười 2013 và tháng Ba 2014, nhóm điều tra đã đến các trung tâm gia công và mua bán lớn ở Pắc Xế trên biên giới của miền Nam Lào với Thái Lan, đi qua các chợ gỗ Đông Hà và Đồng Kỵ ở miền Bắc Việt Nam, sang tới Trung Quốc qua tỉnh Lạng Sơn và Bằng Tường rồi đi tiếp đến Thâm Quyển và Hồng Kông.

Đóng vai người mua, nhóm điều tra đã gặp một loạt các doanh nghiệp kinh doanh Cẩm lai nam và Hồng mộc, các môi giới, công ty vận tải và người trung gian, trực diện phóng sự về những tác động của việc liệt kê trong Công ước.

Những phát hiện của EIA đưa ra một số bằng chứng rằng Công ước tuy trấn áp được việc buôn bán quốc tế phi pháp, nhất là ở Trung Quốc, nhưng khe hở từ Chú giải Năm, kết hợp với sự tham nhũng triền miên và quản trị yếu kém ở các nước thành viên và Trung Quốc, lại đang làm suy yếu công tác bảo tồn có tiềm năng này.

RÒ RỈ BIÊN GIỚI LÀO

Những Phiên Đấu giá Gian lận và Các Chợ đen

Tháng Hai 2014, nhóm điều tra EIA đến thăm Pắc Xế, một trung tâm buôn gỗ Cẩm lai nam ở miền Nam Lào gần biên giới với Thái Lan. EIA cũng đến gặp các doanh nghiệp và môi giới ở thành phố Viêng Chăn, thủ đô nước Lào.

Ở Pắc Xế, viên điều tra viên chìm của EIA gặp anh Ouyang từ công ty TNHH Thương mại Quốc tế Hongxu Thương Hải (Hongxu), công ty này được thu hút đến Lào vào giữa năm 2013 bởi giới giàu có để thành lập giữa thị trường Cẩm lai nam đang nở rộ. Phát triển từ việc kinh doanh vận duy trì ở Việt Nam là thu mua Cẩm lai nam và Cẩm lai Bà Rịa để gia công trong nước và chuyển tiếp sang Trung Quốc ở dạng vật liệu thô, Ouyang sẵn sàng thừa nhận rằng Hongxu đã “nhập cuộc quá muộn” vì Cẩm lai nam gần như đã bị xóa sạch khỏi các khu rừng ở Lào.

Ouyang giải thích: “*Bây giờ, Cẩm lai nam ở Lào ngày càng nhỏ, khi bị đốn ngày càng nhiều. Những cây gỗ tròn lớn đường kính trên 20cm nhìn chung đều là buôn lậu từ Thái Lan sang.*”

Đây là yếu tố cốt lõi trong vai trò của Pắc Xế như một trung tâm mua bán Cẩm lai nam mấu chốt – độ cận kề với cả biên giới Thái lẫn Campuchia. Những doanh nghiệp khác trong vùng cũng ước tính tương tự rằng 60% gỗ Cẩm lai nam bày bán ở Lào thực chất là từ Thái Lan.

Sau việc liệt kê vào danh mục CITES, nhiều công ty địa phương, kể cả Hongxu, đã trải nghiệm việc một số lô hàng bị gián đoạn và thậm chí bị tịch thu trên đường đến Trung Quốc. Ouyang giải thích rằng năm trước đó khi Hongxu nắm lấy cơ hội giấu những khúc gỗ Cẩm lai nam trong các sản phẩm nội thất và khai sai tên hàng, chỉ có một trong ba xe công-te-nơ của công ty là vào đến Trung Quốc thành công và được bán tại chợ Guanlan ở Thâm Quyển. Số còn lại thì cất trong kho ở Hồng Kông cho đến khi có thể đảm bảo vận chuyển được đến Trung Quốc hoặc là tìm được người mua ở Hồng Kông.

Những công ty như Hongxu có thể đã đến trễ nhưng họ đã thích ứng rất nhanh chóng. Ouyang giải thích cách Hongxu đã chuyển hướng sang những loài Hồng mộc khác, cụ thể là Cẩm lai bà rịa (*Dalbergia bariensis*) và Giáng hương quả lớn (*Pterocarpus macrocarpus*) ít bị quản lý kinh doanh hơn. Đặc biệt, Cẩm lai bà rịa, có một số nét giống Cẩm lai nam, với mức

giá cho phép phát triển kinh doanh và lợi nhuận đáng kể.

Vào thời điểm EIA ghé thăm, các nhân viên của Hongxu được báo là đang ở Campuchia chất 1.700 tấn gỗ Cẩm lai bà rịa lên xe chở đến Trung Quốc thông qua Việt Nam. Dù có lệnh cấm thu mua Cẩm lai từ nông dân địa phương, vừa được thông báo mới đây bởi chính phủ Lào và truyền đạt lại bởi đại sứ quán Trung Quốc, Ouyang thừa nhận rằng Hongxu đã thu mua trái phép được 500 tấn Cẩm lai bà rịa từ nông dân Lào địa phương và đã chôn số gỗ này dưới các xưởng trong và ngoài Pắc Xế.

Tất cả các nhà buôn gỗ Trung Quốc mà EIA đã gặp ở Lào đều nói rằng họ tìm nguồn Cẩm lai nam trái phép từ nông dân, trực tiếp hoặc gián tiếp thông qua các môi giới địa phương. Nhóm điều tra được dẫn đi gặp một người môi giới Lào như thế trong khu trại được canh gác dày đặc của hãn, vị trí tiện lợi ở giữa sông Mê Kông và một nhánh phụ dọc Đường số 13 ở ngoại ô phía đông tây của Pắc Xế. Hệ thống giao thông cho phép tiếp cận dễ dàng đến ba khu rừng bảo tồn lân cận, đồng thời biến khu vực này thành cửa thông cho các tên buôn lậu.

Trong khu trại, nhóm điều tra chứng kiến những phương tiện chuyên dụng với kính màu tối và không có biển số chạy ra chạy vào với những khúc gỗ Cẩm lai nam đốn trái phép ở Lào, cùng với số gỗ buôn lậu vào Lào từ Thái Lan và Campuchia. Ước lượng có 20 tấn Cẩm lai nam được chất quanh khu trại này. Ouyang xác nhận rằng khu vực này còn nhiều những tay môi giới gỗ khác chào bán một loạt các loại Hồng mộc quý, tất cả đều được bán cho các xưởng do người Trung Quốc trong vùng mở. Chi phí chỉ được thanh toán sau khi vật liệu đã đến nơi an toàn, không bị tịch thu.

Chợ đen Cẩm lai ngầm ở Lào chỉ là một phần bức tranh. Nó được cường điệu lên bởi hoạt động buôn bán Cẩm lai nam phi pháp đã bị tịch thu bởi các quan chức chính phủ và bán đấu giá lại, một ngành kinh doanh điều khiển bởi một số cá nhân và mạng lưới có liên kết chính trị của họ.

Trong lúc ở Pắc Xế, EIA cũng đã theo chân Ouyang xem Hongxu tìm cách đối trẳng thay đen số hàng Cẩm lai bà rịa trái phép bằng cách mua các “vật liệu trong hạn ngạch” từ tổng hành dinh quân đội Lào ở tỉnh Chăm Pa Sắc. Tại thời điểm EIA ghé thăm quân trại, 7 m³ gỗ Cẩm lai nam bị tịch thu có sẵn để mua với giá 13.500 USD một tấn. Trớ trêu thay, số vật liệu trong chỉ tiêu này trên thực tế là gỗ đã bị tịch thu

TRANG ĐỐI DIỆN:

Một cán bộ quân sự ở Pắc Xế, Lào, bày sẵn bảy tấn gỗ Cẩm lai nam đã bị tịch thu để bán tại một buổi đấu giá quân đội, tháng Hai 2014.

ẢNH TRÊN, TRÁI:

Một trại quân sự ở Pắc Xế, Lào, nơi nhóm điều tra EIA được cho xem gỗ Cẩm lai nam đang được bày bán.

ẢNH TRÊN, PHẢI:

Các buổi đấu giá quân đội Lào các làm sản bị tịch thu – được biết đến là “vật liệu hạn ngạch” – đều đi kèm với giấy tờ mà các nhà buôn sử dụng để tuần lậu thêm gỗ trái phép.

ẢNH TRÊN:

Các cây gỗ Cẩm lai nam bị đốn trái phép ở Lào, Campuchia và Thái Lan để đem bán tại một nhà kho của người môi giới này ở Pắc Xế, Lào. Những vật liệu như vậy được bán chủ yếu cho các xưởng nội thất của người Trung Quốc ở Lào.

KẾT QUẢ ĐIỀU TRA (TIẾP THEO)

từ những người nông dân và môi giới trái phép, rồi được bán lại với giá cao gấp tới ba lần giá thị trường địa phương, thường là độc quyền cho các doanh nghiệp Trung Quốc hay Việt Nam. Số lâm sản Hồng mộc các loại bị tịch thu có thể đã được thu hoạch ở Lào hoặc là thu giữ từ các lái buôn trên đường đưa gỗ từ nước láng giềng Thái Lan hoặc Campuchia.

Tuy nhiên, vì vật liệu trong hạn ngạch đi kèm với giấy tờ chính thức, các doanh nghiệp kinh doanh Hồng mộc trái phép xem việc đấu giá như vậy là cách quan trọng để thêm vào bộ hợp pháp, thiết yếu cho hoạt động của họ ở Lào. Hongxu sau cùng mua được 80 tấn Cẩm lai bà rịa trái phép từ quân đội, còn những giấy phép sẽ được dùng để đánh lừa cán bộ đi thanh tra lò hàng chất giữ trong kho của Hongxu.

Những doanh nghiệp EIA gặp tại Lào nhận là với mỗi tấn ghi trong giấy tờ đấu giá có thể tuần được năm tấn gỗ trái phép đã mua bán ở địa phương. Ouyang bảo rằng các cán bộ lâm nghiệp đi thanh tra xưởng địa phương thường nhận hối lộ để nhắm mắt cho qua khi giấy tờ đấu giá được dùng để hợp pháp hóa số gỗ trái phép – một yếu tố chính ảnh hưởng vào.

Ouyang còn thừa nhận rằng anh đã chôn 200 tấn Cẩm lai bà rịa, mua trái phép từ các lái buôn địa phương, dưới một trong các xưởng của mình. Việc mua số gỗ phi pháp bị tịch thu từ buổi đấu giá của quân đội sẽ cho phép anh đào bớt gỗ đã giấu lên – bằng cách dùng giấy tờ đấu giá để hợp pháp hóa chỗ hàng của mình. Anh còn tiết lộ rằng thông tin từ người quen trong các cơ quan liên quan sẽ cho biết khi nào là an toàn để xuất các công-te-nơ Cẩm lai đi.

Việc mua hàng từ quân đội của Hongxu được môi giới bởi một người phụ nữ Lào tên là Chantone Lattavong, được giới thiệu là họ hàng của thống đốc tỉnh Champasak và là cháu gái của chỉ huy trưởng quân đội địa phương. Một người phụ nữ Lào, tự xưng là Xiao Wang và nói tiếng Quan Thoại lưu loát, làm phiên dịch tại cuộc họp. Wang còn làm cho một công ty Trung Quốc khác, được xem là một trong những công ty lớn nhất ở Pắc Xế và cũng giao dịch thông qua Lattavong.

© EIA

Theo lời Wang, các cơ quan chính phủ Lào như Bộ Nông Lâm (MAF) và Bộ Công Thương (MIC) cũng như quân đội ở Champasak và các tỉnh lân cận lần lượt tổ chức các buổi đấu giá lâm sản bị tịch thu, có cả Cẩm lai nam. Những vật liệu như thế này được truy lùng nhiều và hàng thường được bán từ lâu trước khi có buổi đấu giá chính thức. Lattavong đã tận dụng những mối quan hệ gia đình của cô để thầu mua toàn bộ lâm sản có sẵn từ quân đội với giá rẻ, để rồi Hongxu phải mua lại từ cô. Lattavong nghe nói đã môi giới những giao dịch như vậy hơn hai chục năm.

Lách luật nhờ Giá trị-Gia tăng

Để lách cả hai luật cấm xuất khẩu của Lào và việc liệt kê loài vào danh mục CITES, các doanh nghiệp buôn Cẩm lai nam và những người giao dịch các loại Hồng mộc khác đang dần tiến hành các thao tác “chế biến” đơn giản, chủ yếu là thêm một số đặc điểm phụ vào hai đầu các thanh gỗ để có thể xuất khẩu dưới dạng bán thành phẩm. Một khi đặt chân xuống Trung Quốc, các đầu này sẽ được cắt bỏ để có thể bán hoặc gia công lại như nguyên liệu.

Các doanh nghiệp Hồng mộc không tìm cách xây dựng công nghiệp lâu dài ở Lào, và một thị trường cho thuê xưởng rỗng rành chủ trì một mạng lưới linh động với các lái buôn Trung Quốc và Việt Nam bất chính đang tìm cơ hội xuất khẩu vật liệu thô. Theo báo cáo, yếu tố chính trong một giao dịch thuê xưởng là những mối quan hệ của chủ xưởng khi giải quyết giấy tờ và giao dịch với các quan chức Lào. Các xưởng gỗ của em trai Lattavong đều được thuê cho mục đích này, hoặc dùng để làm kho tích trữ những vật liệu có nguồn gốc bất hợp pháp, với giấy tờ và vật liệu trong hạn ngạch làm tấm chắn.

Một xưởng ở Pắc Xế như vậy, thuộc sở hữu của một công ty địa phương tên là Jidipeng, mà trong năm 2007 đã được mua lại một phần bởi công ty TNHH Công nghệ Yixi Bắc Kinh của Trung Quốc, còn được biết đến là Hồng mộc Laoshi. Trong lúc ở Pắc Xế, nhóm điều tra EIA có gặp một người đàn ông tên Chen Xinghua từ Laoshi. Anh ta nói rằng Laoshi và Jidipeng hợp tác buôn bán gỗ Cẩm lai nam và các loại Hồng mộc khác cho các nhà máy đồ nội thất lớn phục vụ thị trường Trung Quốc, có cả ít nhất 100 tấn đến Lian Tian Hong, một công ty đồ nội thất ở Phúc Kiến theo lời kể là một trong những người mua lớn nhất ở Pắc Xế.

Chen công nhận rằng việc liệt kê loài vào danh mục CITES có ảnh hưởng đến hoạt động kinh doanh vì biên giới Lào bị đóng định kỳ, và một số người quen liên quan đến việc di chuyển Cẩm lai nam ra khỏi Lào không sẵn lòng chấp nhận rủi ro nữa. Anh nói rằng có những người “bảo trợ” địa phương ở Lào có thể đảm bảo việc di chuyển gỗ từ Lào sang Hồng Kông, những chính họ cũng không thể chuyển hàng vào giữa tháng Sáu và tháng Mười năm 2013, và hai công-te-nơ của Laoshi cũng chỉ đến được Hồng Kông vào tháng Mười một năm ngoái sau một đợt chờ đợi dài. Laoshi bây giờ đã lập một xưởng mới ở Pắc Xế tập trung vào việc xuất khẩu Cẩm lai bà rịa – một phần vì những giới hạn mới, nhưng phần lớn là vì việc buôn bán Cẩm lai nam ở Lào không còn khả thi nữa, khi bao nhiêu gỗ đã bị đốt hết.

Chen nói rằng công việc kinh doanh Cẩm lai bà rịa ở Lào của Laoshi bao gồm việc đi mua gỗ phi pháp từ những lâm tặc và môi giới địa phương, và xác nhận rằng xưởng của anh cũng dùng số hàng đấu giá bởi nhà nước như một tấm chắn để tuần lậu đồng hàng bất hợp pháp. Số hàng này sau đó được “chế biến” thành đồ nội thất bán thành phẩm, chủ yếu từ gỗ xẻ, rồi được xuất sang Trung Quốc và gia công lại thành vật liệu thô để làm đồ nội thất.

© EIA

ĐƯỜNG ỚNG DẪN VIỆT NAM

Việt Nam đóng vai trò quan trọng là trạm trung chuyển cho gỗ Cẩm lai nam từ Lào, Thái Lan và Campuchia trên đường đến Trung Quốc thông qua hai tuyến chính – một là theo đường biển từ các cảng, ví dụ như Đà Nẵng, đến Hồng Kông, hoặc là theo đường bộ thông qua đường mòn biên giới đồng bắc nước này với Trung Quốc.

Đông Hà

Đông Hà, thành phố trung tâm của tỉnh Quảng Trị, là một trong những trung tâm đầu mối buôn bán gỗ lớn nhất ở Việt Nam. Thành phố này nằm cách một đoạn xe không lâu về phía đông của Lao Bảo, một trong sáu cửa khẩu biên giới chính thức giữa Lào và Việt Nam. Trong khi sản lượng lớn lâm sản, gồm cả Cẩm lai nam bất hợp pháp, băng qua cửa khẩu Lao Bảo, những lô hàng nhỏ hơn được vận chuyển bằng xe máy và xe ô tô lớn, không băng hiệu với cửa kính dán đen, dùng đường mòn và băng qua sông để đi vòng qua hai bên ‘cánh gà’ của khẩu. Tháng Một 2014, báo chí Việt Nam làm phóng sự về việc buôn lậu gỗ Cẩm lai nam ngay kế bên cửa khẩu Lao Bảo, né được cơ quan chức năng nhờ có ‘đội quân’ áp tải.⁵⁸

Khi EIA đến Đông Hà vào tháng Hai 2014, vai trò của thành phố này trong việc buôn gỗ Cẩm lai nam trái phép là rõ rệt. Chỉ trong một buổi sáng, EIA được cho xem hơn 400 tấn gỗ tròn Cẩm lai nam chất chống trong ba nhà kho ở Khu Công nghiệp Ái Tử.

Người quản lý của một nhà kho như trên, thuộc sở hữu của công ty TNHH Ngọc Anh, bảo nhóm điều tra rằng 80 tấn gỗ tròn lớn Cẩm lai nam có trong kho là mới lấy về từ Lào, và một nửa đã được bán cho một khách Trung Quốc. Người này còn giải thích cách gỗ tròn của Ngọc Anh đầu tiên được đưa đến cảng Đà Nẵng và sau đó đi tàu đến Hồng Kông, nơi những người mua Trung Quốc sẽ đến kiểm tra hàng. Một khi thỏa thuận xong, tiền trả cho những cây gỗ được thanh toán qua một người quen ở Móng Cái, một trung tâm đầu mối buôn lậu tai tiếng trên biên giới phía bắc của Việt Nam với Trung Quốc. Mặc dù người quản lý này nói đến việc trạm chề trong việc vận chuyển gỗ quý như Cẩm lai nam từ Hồng Kông vào Trung Quốc đại lục, nhìn chung hàng vẫn có thể qua lọt, nhờ có các giấy phép CITES cho tái xuất khẩu từ Việt Nam.

© Lao Dong News

TRANG ĐỐI DIỆN:

Một người họ hàng của thống đốc tỉnh Champasak, Chantone Lattanvong (phải), chuyên môi giới các giao dịch gỗ giữa quân đội ở Pắc Xé và người mua từ Trung Quốc và Việt Nam.

ẢNH TRÊN CÙNG:

Nhóm điều tra EIA được cho xem hơn 400 tấn Cẩm lai nam chỉ trong vòng ba nhà kho ở Đông Hà, Việt Nam, tất cả nghe bảo đã được nhập khẩu sau khi giới hạn CITES được áp dụng.

ẢNH TRÊN:

Các tên buôn lậu di chuyển Cẩm lai nam qua sông Sepon, ngăn cách Lào và Việt Nam.

KẾT QUẢ ĐIỀU TRA (TIẾP THEO)

© EIA

© EIA

© EIA

Đồng Kỵ tới Lạng Sơn

Nằm gần vòng ngoài ngoại ô của Hà Nội, thủ đô Việt Nam, làng Đồng Kỵ như một trung tâm chế tác đồ gỗ Hồng mộc mỹ nghệ, cũng như đóng vai trò quan trọng trong việc lưu thông trái phép gỗ tròn Cẩm lai vào Trung Quốc. Các chợ gỗ dọc hai bên đường cho phép người mua tìm nguồn gỗ thô Cẩm lai nam và sắp xếp phương tiện vào Trung Quốc mà không cần phải đi sâu vào các nước có nguồn cung.

EIA đến thăm Đồng Kỵ vào cuối tháng Mười 2013, tuần sau khi Việt Nam chính thức ban hành danh mục CITES. Có thể thấy ngay là việc liệt kê loài vào danh mục đã không đánh bật được dòng Cẩm lai nam qua khu này. Một người bán chào nhóm điều tra EIA 1.000 tấn gỗ tròn Cẩm lai nam xuất xứ từ Lào hàng tháng, và những doanh nghiệp Trung Quốc tiếp tục đổ về khu vực này để đảm bảo nguồn cung lên tới 100 tấn cho mỗi chuyến.

Lào dường như là nguồn cung cấp chính cho gỗ Cẩm lai nam bày bán ở chợ Đồng Kỵ và các chợ xung quanh. Trong một nhà kho chất đầy những gỗ tròn, một người buôn chỉ những vết búa của Lào trên một số cây gỗ. Cái này, cô giải thích, là vật liệu hạn ngạch 'hợp pháp', trong khi đại đa số các cây gỗ Cẩm lai nam không có đánh dấu và đã bị buôn lậu ra khỏi Lào.

Dòng chảy Cẩm lai nam khỏi Việt Nam theo báo cáo đã bị thất lại bởi chính quyền Trung Quốc sau việc liệt kê loài vào danh mục CITES. Để lách khâu kiểm soát biên giới của Trung Quốc, các doanh nghiệp chiêu mộ dịch vụ của những công ty vận tải địa phương. Một công ty như vậy, tên Vận tải Trường Giang (còn được biết đến là "999"), được mô tả là chuyên về buôn lậu gỗ tròn thô Cẩm lai nam.

Đóng vai những người mua, nhóm điều tra EIA gặp anh Li của 999. Anh nói rằng trong lúc chính quyền Trung Quốc bắt đầu áp dụng kiểm soát, các quan chức Việt Nam thì không, chưa kể còn khả năng tránh né các kiểm soát biên giới của 999 xuất phát từ những mối quan hệ giữa chủ công ty này với các quan chức. Li nói rằng "Chủ của tôi đã mua toàn bộ tuyến đường này". "Ông ta có ảnh hưởng rất lớn. Thế lực ông ta khá mạnh. Anh có thể nói ông ta thuộc nhóm xã hội đen".

Với chi phí 2 USD một cân, 999 nhận chuyển hàng trăm tấn Cẩm lai nam vào Trung Quốc mỗi tháng. Các lô hàng này sẽ được chia tối đa ba tấn vào mỗi xe tải và che đậy bằng số hàng hợp pháp. Li nói rằng để xuất khẩu gỗ cần có giấy tờ, được cung cấp bởi một quan chức bộ lâm nghiệp có cổ phần trong công ty.

Sau lần gặp đầu tiên, EIA quay trở lại văn phòng công ty này để gặp chủ của 999, anh Aqiang, hay là Cường. Trong lần gặp này, Aqiang xếp từng chồng tiền mặt vào một túi trong khi nhân viên của anh giấu những cây gỗ tròn Cẩm lai nam vào bao bố để xuất khẩu. Anh tự tin vào khả năng chuyển gỗ bất chính qua biên giới của mình đến mức đề nghị bồi thường toàn bộ bất kì lô hàng nào bị tịch thu bởi chính quyền. Aqiang sở hữu một mạng lưới các công ty vận chuyển và đi trung bình bảy xe gỗ qua biên giới mỗi ngày.

Bên ngoài văn phòng của 999, EIA gặp một người phụ nữ Trung Quốc đang viết tên mình lên các khúc gỗ Cẩm lai nam. Huang Lihong đã đầu tư 160.000 đô vào Cẩm lai nam để cung cấp cho công ty Nội thất Truyền thống Tianxi của mình ở Phúc Kiến. Đây là lần đầu cô tìm nguồn cung ở Việt Nam và, để thử trước, dùng dịch vụ của 999 để chuyển gỗ tròn qua tới Trung Quốc. Hai tuần sau, nhóm điều tra gặp lại Lihong tại một hội chợ đồ gỗ Hồng mộc ở Trung Quốc, và cô xác nhận những cây gỗ đã đến nơi an toàn ở Trung Quốc và ngờ ý sẽ quay lại Đồng Kỵ để tìm thêm nguồn cung.

ĐIỂM ĐẾN TRUNG QUỐC

Mặc dù có một số được gia công địa phương quanh Đồng Ky, một lượng choáng ngợp các gỗ tròn Cẩm lai nam được đốn ở Lào rồi chuyển về Việt Nam đa phần là để đến Trung Quốc.

Bằng Tường

Nhóm điều tra EIA theo đường dây buôn lậu từ Đồng Ky, chạy 160km theo hướng Bắc đến tỉnh Lạng Sơn. Mặc dù có hai đường qua biên giới chính thức để vào Trung Quốc ở Bồ Trại và Hữu Nghị Quan, các đại lý vận tải bảo EIA rằng những xe tải chở Cẩm lai lậu thường băng qua các đường không chính thức, hoặc đường 'biên mậu', len lỏi qua biên giới nhiều đồi núi.

Tại Bồ Trại, EIA chứng kiến hàng tá xe tải chất đầy đồ nội thất Hồng mộc đi qua mỗi ngày. Hàng được dỡ xuống phía bên Trung Quốc tại một chợ Hồng mộc gần biên giới, nơi những người thợ có tay nghề sẽ hoàn thiện và đánh bóng cho các chợ địa phương. Cả Bồ Trại lẫn Bằng Tường - thị xã giáp biên giới lớn hơn, đều trở thành những trung tâm đầu mối bán các sản phẩm Hồng mộc.

Các trung tâm thương mại đồ nội thất cũng theo thế mọc lên, kết hợp cả những khu bán Hồng mộc cao cấp. Khi EIA ghé vào một trong những trung tâm này, một số cửa hàng còn có gỗ tròn Cẩm lai nam để trong bao bố giấu sau đồ nội thất. Một nhân viên bán hàng nói với nhóm điều tra rằng chủ của cô luôn cất giữ một số cổ định loài gỗ này trong kho. Một nhân viên bán hàng khác bảo việc nhập khẩu đã trở nên khó khăn hơn nhưng thừa nhận rằng chủ của cô vẫn kiếm được hàng và có hẳn một đội ngũ nhân viên đi tìm nguồn cung ở Việt Nam.

Ngành bán lẻ đồ nội thất được cung ứng bởi các trung tâm chế biến như Làng Banjia, nằm ở ngoại ô phía nam của Bằng Tường. EIA ghé khu vực này để tìm hiểu cách các công ty tìm nguồn cung vật liệu và quy mô của việc buôn bán Cẩm lai nam bán thành phẩm từ Việt Nam.

Nhóm điều tra gặp một chủ nhà máy chuyên thu mua gỗ Cẩm lai nam gần hoàn chỉnh từ Việt Nam, rồi đem đi hoàn tất ở Trung Quốc để bán cho thị trường địa phương khó tính. Người chủ này nhận rằng ít nhất 90% sản phẩm gỗ Cẩm lai nam - dù là gỗ tròn hay sản phẩm gần hoàn chỉnh - bị buôn lậu qua đường biên mậu để trốn thuế. Theo anh,

TRANG ĐỐI DIỆN, TRÊN:

Cẩm lai nam buôn lậu qua biên giới Việt Nam với Trung Quốc thường được giấu trong bao bố để tránh bị phát hiện.

TRANG ĐỐI DIỆN, GIỮA:

Aqiang (phải), một người cầm đầu nhóm xã hội đen từ Lạng Sơn, Việt Nam, nhét đầy các túi với những xấp tiền nhận được từ việc buôn lậu gỗ tròn Cẩm lai nam vào Trung Quốc.

TRANG ĐỐI DIỆN, DƯỚI:

Mặc dù quy chế Công ước có hiệu lực từ ngày 12 tháng Sáu 2013, người mua Trung Quốc tiếp tục kéo đến Đồng Ky ở Việt Nam tìm nguồn vật liệu thô để xuất khẩu sang Trung Quốc vào tháng Mười 2013.

ẢNH DƯỚI:

Cẩm lai nam đang được chạm khắc thành đồ nội thất ở Đồng Ky, Việt Nam, trước khi xuất khẩu tới Trung Quốc ngoài phạm vi kiểm soát của Công ước hiện thời.

ẢNH DƯỚI, TRÁI:

Một đoàn các xe tải chở các bộ phận đồ gỗ nội thất Cẩm lai nam gần hoàn chỉnh và vật liệu thô đang dỡ hàng tại chợ Cẩm lai Bồ Trại, Trung Quốc.

ẢNH DƯỚI, PHẢI:

Gỗ tròn, gỗ xẻ, gỗ dán Cẩm lai nam - giấu trong bao bố để dễ buôn lậu từ Việt Nam - được bày bán tại một cửa hàng bán lẻ ở Bằng Tường, Trung Quốc.

© EIA

© EIA

© EIA

KẾT QUẢ ĐIỀU TRA (TIẾP THEO)

© EIA

hầu hết các nhà máy ở Làng Banjia thu mua sản phẩm gỗ gần hoàn chỉnh hơn là gỗ tròn nhưng căn bản là vì giá nhân công ở Việt Nam rẻ hơn nhiều so với ở Trung Quốc. Việc liệt kê vào danh mục CITES không ảnh hưởng đến chuyện anh mua gỗ ở dạng nào vì dù gì đi nữa đó cũng đã là hàng buôn lậu. Anh bảo rằng việc thực thi luật ở biên giới cũng tùy lúc, nhưng luôn là kết quả từ công tác phía Trung Quốc chứ không phải Việt Nam.

Thâm Quyển

Từ Bằng Tường, nhóm điều tra EIA đi về phía Đông đến thành phố Thâm Quyển, ở tỉnh Quảng Đông, nơi đóng vai trò chủ chốt là cổng vào Trung Quốc đại lục cho gỗ Cẩm lai nam chuyển từ láng giềng Hồng Kông sang.

Hàng ngàn tấn đã đi tàu vào cảng Hồng Kông từ Việt Nam, Campuchia và Thái Lan, tập hợp lại tại sáu chợ bán sỉ Hồng mộc lớn, để rồi cung cấp cho các nhà máy đáp ứng nhu cầu từ các thành phố đang phát triển bùng nổ của Trung Quốc.

Những chợ này đều tụ lại ở thị xã Guanlan. Khi EIA ghé chợ vào đầu tháng Mười một năm 2013, có thể cảm nhận được sự căng thẳng giữa các doanh nghiệp, sau một chuỗi các vụ tịch thu tại cảng trong khu vực.

Chính quyền hải quan ở cảng Hoàng Phố, một đường dẫn lớn cho hàng Hồng mộc nhập khẩu, cũng như ở Wenjindu, đã bắt giữ 38 người trong số 12 băng đảng buôn lậu gỗ bị báo cáo giữa tháng Năm và tháng Tám. Truyền thông Trung Quốc đã đăng tin rằng 20 doanh nghiệp Cẩm lai nam ở tỉnh Quảng Đông, nơi có thành phố Thâm Quyển, bị phát giác đã khai sai tên loài vào tháng Sáu.⁵⁹

Tuy có các vụ tịch thu, chợ vẫn trữ đầy hàng ngàn tấn gỗ Cẩm lai nam, Cẩm lai bà rịa và Giáng hương chất lượng cao. Đa số các doanh nghiệp bảo không có hàng Cẩm lai nam mới nào về từ Hồng Kông, nhưng nói thêm rằng công tác thực thi được tập trung vào cửa khẩu và không phải vào chợ bán.

Một số doanh nghiệp còn số hàng giá trị cao kẹt lại ở Hồng Kông và người ta nói rằng tình trạng này đã đẩy giá bán lên ở đại lục. Nhóm điều tra EIA được một doanh nghiệp chào bán một chông gỗ tám tấn với giá 60.000 đô một m³. Người này khuyên rằng gỗ tròn tại giá này thường được mua chủ yếu như một dạng đầu tư – được đánh bóng, đánh sập và cất đi trong lúc giá tăng.

Hầu hết số gỗ Cẩm lai nam bày bán ở chợ này đều xuất xứ từ Lào và đã được chuyển qua Hồng Kông. Khoảng cách cận kề với Hồng Kông và các cơ sở hạ tầng ngoài cảng, hơn là vị trí các trung tâm chế biến Hồng mộc lớn, là lý do căn bản cho địa điểm các chợ gỗ Cẩm lai ở Thâm Quyển.

Nhóm điều tra đến các công ty vận tải ở Quảng Đông, đang tạo điều kiện cho kinh doanh từ lảng giềng Hồng Kông, để tìm hiểu mức độ ảnh hưởng của việc liệt kê vào danh mục CITES tới việc nhập khẩu Cẩm lai nam. Câu trả lời hiện ra là để đối phó với công tác thực thi, các công ty vận tải đều tìm kiếm những đường khác để đảm bảo hàng lậu tiếp tục được lưu thông.

EIA đến gặp công ty Xuất Nhập khẩu Tuobao mà, trước khi có việc liệt kê, từng sắp xếp việc nhập khẩu Cẩm lai nam từ Hồng Kông sang cho các doanh nghiệp ở Quảng Đông. Chủ công ty Wang Jie xác nhận rằng việc nhập khẩu Cẩm lai nam đã ngưng sau tháng Năm 2013. Anh bảo hiện chỉ có thể nhập nếu có giấy phép nhập khẩu CITES cấp bởi Tổng cục Lâm nghiệp Quốc gia của Trung Quốc (SFA), mà để có được lại cần giấy phép xuất khẩu từ các nước có nguồn cung.

Trái lại, việc vận chuyển gỗ Cẩm lai nam vào Hồng Kông vẫn không gặp vấn đề gì. Điều mà sau này được xác nhận chính thức với EIA bởi Cơ quan Quản lý CITES của Hồng Kông, khi đến tháng Hai 2014 vẫn chưa tiến hành áp dụng theo Danh mục.⁶⁰ Wang giải thích làm thế nào Hồng Kông đã cho phép các công ty như của anh nhập khẩu hàng, chất sang những công-te-nơ mới và tái xuất khẩu vào Trung Quốc, vì thế che giấu được nguồn gốc xuất xứ. Điều này cũng tạo cơ hội cho việc khai sai tên loài và tiềm năng tránh được những hạn chế bởi Công ước.

Wang đã từng nhập khẩu thành công loài Hồng mộc *Dalbergia retusa* của Trung Mỹ, xâm phạm quy định CITES bằng việc khai báo thành loài *Dalbergia bariensis* không được quản lý, nhờ sự giống nhau về vân và màu sắc của hai loài này. Anh đang khám phá các cách để khai sai tên gỗ Cẩm lai nam hoặc không thì buôn lậu vào.

Các công ty vận tải Quảng Đông có liên quan đến việc kinh doanh Cẩm lai sử dụng Hồng Kông như một bước đệm để vào Trung Quốc đại lục, nơi những giấy tờ thiếu sót có thể được bổ sung hoặc chỉnh sửa để đáp ứng yêu cầu nghiêm ngặt của hải quan Trung Quốc.

Dữ liệu hải quan cho thấy quy mô lớn của việc khai sai tên hàng giữa Hồng Kông và Trung Quốc. Giữa 2010 đến 2013, Hồng Kông báo cáo đã xuất sang Trung Quốc 161.000 m³ gỗ quý nhiều hơn là nhập vào, cho thấy việc tuần lậu gỗ bất chính là đáng kể.⁶¹

Trung tâm Đầu mối Hồng Kông

Những điều tra của EIA ở các nước thành viên có Cẩm lai nam phân bố cho thấy Hồng Kông là tuyến đường chính để các lô hàng hướng đến Trung Quốc đại lục. Để thu thập chứng cứ, nhóm điều tra EIA đã đi tới Hồng Kông để gặp các công ty vận tải có tham gia vào việc kinh doanh Hồng mộc. Cuộc gặp gỡ này được sắp xếp bởi Bà Lin, một nữ doanh nhân thiện trọng làm gần trạm kiểm soát Thâm Quyển-Hồng Kông. Trước khi rút ngắn cuộc gặp gỡ này, bà bộc lộ kinh nghiệm đáng kể trong việc vận chuyển Cẩm lai nam, Cẩm lai bà rịa và Giáng hương đến Trung Quốc. Bà từng chuyển những công-te-nơ Cẩm lai nam bằng đường biển tới cảng ở Đông Quan và Thâm Quyển. Từ Hồng Kông, bà nhận là những công-te-nơ sẽ tới được bất kì cảng nào ở Quảng Đông trong vòng ba ngày và chấp nhận bồi thường 40.000

TRANG ĐỐI DIỆN:

Dadicheng Hongmu City ở thị xã Guanlan của Thâm Quyển có lẽ là trung tâm bán sỉ Cẩm lai nam lớn nhất thế giới.

ẢNH DƯỚI:

Chống gỗ tròn Cẩm lai nam được chào bán cho EIA với giá hơn 80.000 USD một tấn ở Thâm Quyển.

ẢNH DƯỚI CÙNG:

Cảng công-te-nơ Thâm Quyển, Trung Quốc.

© EIA

© EIA

KẾT QUẢ ĐIỀU TRA (TIẾP THEO)

nhân dân Tệ (6.500 USD) cho mỗi tấn nếu hàng bị chặn đứng. Chi phí để vận chuyển Cẩm lai nam vào Trung Quốc là 14.000 Nhân dân Tệ (2.300 USD) cho mỗi tấn.

Lin nói rằng bà trước đây từng chuyển những công-te-nơ Cẩm lai nam với giấy phép CITES, bà được các doanh nhân khác bày rằng có thể mua giấy phép xuất khẩu CITES ở Việt Nam với giá 550 USD một m³ và sau đó có thể làm đơn xin giấy phép nhập khẩu ở Quảng Châu và Bắc Kinh. Lin tạo ấn tượng là trong khi Hồng Kông nắm vị trí trung chuyển quan trọng cho các tàu hàng Cẩm lai là nơi giấy tờ có thể được điều khiển, hoạt động buôn lậu được hợp khúc bởi những tên cầm đầu bằng đăng ở đại lục.

Lần theo dấu mối này, EIA quay trở lại biên giới đến Thâm Quyển và gặp Deng Changhua, từ công ty Xuất-Nhập khẩu Thâm Quyển Zhongyihang, trong một văn phòng công ty tại chợ gỗ Hồng mộc Guanlan. Trong lần gặp này, Deng nói rằng công ty của anh có thể vận chuyển hợp pháp những công-te-nơ Cẩm lai nam vào Trung Quốc với giấy phép CITES lấy được từ Lào. Anh nói những giấy phép này được cầm chắc trực tiếp từ chính phủ Lào bởi một thương nhân Trung Quốc thường xuyên đi đến Viêng Chăn. Dùng những giấy phép xuất khẩu này, Deng đã có thể làm hồ sơ xin giấy phép nhập khẩu đối ứng từ Trung Quốc thông qua chính quyền Quảng Châu, để rồi được cấp bởi Cơ quan Quản lý CITES ở Bắc Kinh. Theo Deng, Zhongyihang là một trong số ít công ty có những giấy phép như vậy.

Tại thời điểm cuộc gặp, Deng vẫn còn một số giấy phép cho vài ngàn mét khối gỗ Cẩm lai nam, mỗi cái cho phép tối đa 100 m³. Deng lấy phí vận chuyển Cẩm lai nam từ Hồng Kông vào Trung Quốc là 16.000 nhân dân Tệ (2.500 USD) cho mỗi tấn. Giống như Bà Lin ở Hồng Kông, Deng nói rằng anh sẽ không cần thêm giấy tờ gì cho việc chuyển hàng và yêu cầu duy nhất là công-te-nơ đến được Hồng Kông. Anh nói rằng: "Hàng của

anh phải đến được Hồng Kông. Nếu hàng của anh không thể đến Hồng Kông thì tôi không thể làm gì hết." Dù có trong tay giấy phép CITES cho xuất khẩu của Lào, Deng nói rõ rằng những giấy tờ như vậy chỉ dùng được cho việc chuyển hàng từ Hồng Kông đến Trung Quốc, và doanh nghiệp chịu rủi ro đưa hàng từ Lào sang Hồng Kông – phần này theo Deng công nhận là rủi ro nhất của việc vận chuyển.

Một phần tất yếu của khâu chuẩn bị là đảm bảo được thể tích lô hàng ứng với những chi tiết thông số trên giấy phép CITES. Anh nói rằng: "Tôi phải gom lại cho đủ số mét khối yêu cầu. Nếu tôi có giấy tờ cho phép 50 m³, và cho một cái anh vượt quá 50 m³, việc này sẽ làm tôi nhức đầu... Tôi sẽ có các công-te-nơ ở Hồng Kông để cộng thêm vào hàng của anh trên cùng một giấy phép... để khai báo Hải quan."

Trong khi Deng khẳng định rằng giấy phép xuất khẩu CITES của Lào không phải là giả, những giấy tờ này rõ ràng không chỉ định cụ thể lô hàng gỗ nào theo như yêu cầu của Công ước. Những giấy phép đã được cấp trái phép một cách hiệu quả để hợp thức hóa bất kì lô hàng Cẩm lai nam nào mà người cầm giấy chứng nhận muốn ứng dụng, một sự xâm phạm rõ ràng vào quy định Công ước.

Deng bảo đa số chuyến hàng Cẩm lai nam anh đã chuyển trong năm 2014 xuất phát từ Việt Nam, cụ thể là qua cảng thành phố Hồ Chí Minh, Đà Nẵng và Hải Phòng, trong khi năm 2013 đa số các công-te-nơ anh nhận được đến từ Thái Lan.

Sau khi gặp, Deng gửi EIA một bản giấy phép tái xuất khẩu CITES cấp bởi Việt Nam vào tháng Ba 2014, cho Cẩm lai nam từ Campuchia. Tính hợp pháp của giấy phép này rất khả nghi.

Tháng Tư 2014, Cơ quan Quản lý CITES Campuchia báo EIA rằng chưa có giấy phép xuất khẩu CITES nào đã được cấp cho tới thời điểm này,⁶² và tháng Ba 2014 EIA được biết chính phủ

TRANG ĐỐI DIỆN:

Cắm lai nam của Hongxu từ Lào được cất trong một nhà kho tư nhân ở Hồng Kông sau khi công tác thực thi ngăn cản việc nhập khẩu vào đại lục Trung Quốc.

ẢNH TRÁI:

Một biểu ngữ trên một nhà kho gỗ ở chợ Yangguang tại Guanlan thông báo rằng công ty này đã từng nhập gỗ lậu.

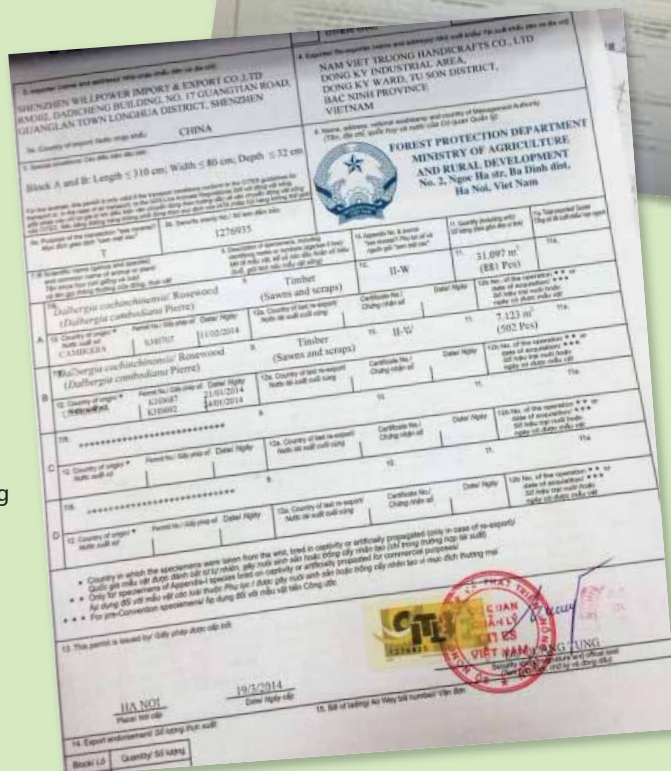
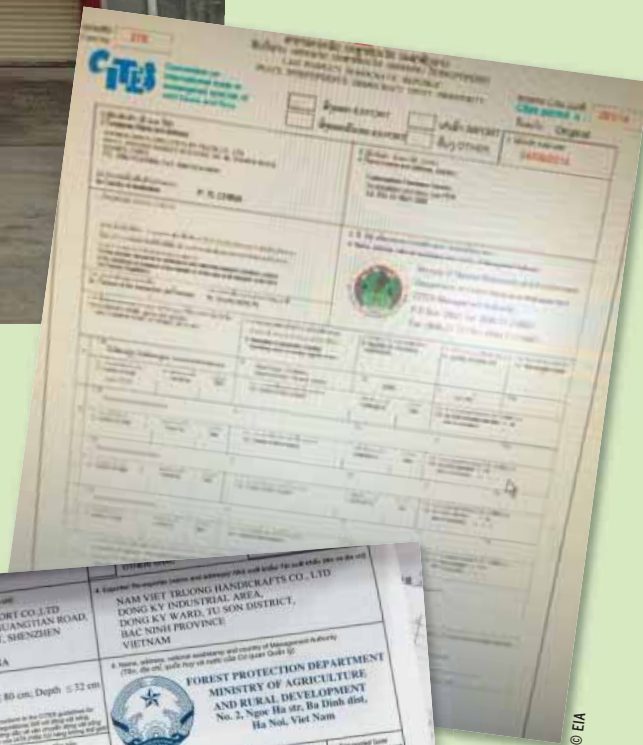
ẢNH DƯỚI:

Giấy phép xuất khẩu CITES từ Lào và giấy phép tái xuất khẩu CITES từ Việt Nam, cung cấp bởi Deng Changhua. Cả hai giấy phép đã được sử dụng bất hợp pháp để làm hồ sơ xin giấy phép nhập khẩu CITES từ chính quyền Trung Quốc để có thể nhập khẩu vào trong đại lục Trung Quốc từ Hồng Kông.

Campuchia đã viết thư gửi đến đại sứ quán Trung Quốc ở Campuchia thông báo Trung Quốc rằng Campuchia đã cấm kinh doanh gỗ Cắm lai nam.⁶³

Ngày 15 tháng Tư 2014, Deng đã email EIA một tấm hình chụp giấy phép CITES của Lào cho xuất khẩu 50 m³ gỗ Cắm lai nam đến Tập đoàn công ty TNHH Xiame China Long Century – một công ty theo báo cáo có cơ sở chế biến ở Lào. Có vẻ như tuyên bố của Deng về khả năng nắm được những giấy phép như vậy để tuồn gỗ lậu qua các kiểm soát CITES ở biên giới Trung Quốc là thật.

Ngày 3 tháng Tư 2014, EIA có viết thư đến Cơ quan Quản lý CITES Lào sơ bộ những lo ngại về việc cấp giấy phép CITES cho xuất khẩu không chính đáng, theo như Deng giải thích, và tìm thông tin chính thức về các giấy phép CITES đã được cấp tới nay. Chưa có phản hồi nào nhận được vào thời điểm báo cáo này đi vào in ấn, vào tháng Năm 2014.

SỰ BÀNH TRƯỚNG VÔ LÝ CỦA NGÀNH CÔNG NGHIỆP HỒNG MỘC

ẢNH TRÊN:

Trong khi Hồng mộc truyền thống đại diện cho nền di sản văn hóa phong phú, một số chuyên gia ở Trung Quốc cảnh báo rằng ngành công nghiệp Hồng mộc hiện đại đe dọa chính truyền thống đó.

Ngành công nghiệp Hồng mộc hiện đại của Trung Quốc không mang nét gì giống với nền di sản văn hóa xưa. Sự bành trướng không kiểm hãm của lĩnh vực này trong thập niên vừa qua đe dọa sẽ xóa sạch một số loài biểu tượng được trọng vọng trong nền văn hóa Hồng mộc truyền thống. Cầm lai nam đưa ví dụ rõ rệt nhất cho mối đe dọa này.

Các Tiêu chuẩn Hồng mộc Quốc gia của Trung Quốc xác định 33 loài thực vật, trong số đó 21 loài được tìm thấy ở châu Á (chủ yếu ở khu vực Mê Kông), bảy loài từ Nam Mỹ và năm loài từ châu Phi. Tiêu chuẩn này nhằm bảo vệ người tiêu dùng Trung Quốc hơn là để bảo vệ ngành này khỏi nguồn cung không bền vững và phi pháp từ các nước xuất xứ.

Càng nhiều quần thể các loài sinh vật trên dần bị vắt kiệt một cách có phương pháp để tiếp ứng nhu cầu từ tầng lớp giàu có ở Trung Quốc. Đứng đầu danh sách này là loài bản địa của Trung Quốc tên là *D. odorifera*, thu hút đến 2 triệu USD cho mỗi mét khối nhưng gần như không còn tồn tại ở các khu rừng tự nhiên nữa⁶⁴ và, chính vì thế, trở thành biểu tượng cho ngành công nghiệp Hồng mộc. Nhu cầu tăng vọt ở Trung Quốc, đặc biệt từ năm 2009, đã dần dần dẫn tới việc các loài Hồng mộc bị tước đoạt khỏi khu vực Mê Kông, Trung Quốc, Trung Mỹ và châu Phi.

Trong mỗi khu vực, bản chất của việc tìm nguồn và khai thác gỗ, xuất phát từ những doanh nhân Trung Quốc, đều đi theo một mẫu chung. Việc khai thác ở mức độ không bền vững dẫn tới sự bảo tồn trong nước. Luật pháp quốc gia sau đó bị suy yếu bởi việc buôn lậu và hối lộ tràn lan của cán bộ. Cuối cùng, các nước thành viên có loài phân bố đành phải

tìm kiếm bảo vệ thông qua CITES. Điều này đã dẫn đến việc bảy loài Hồng mộc được liệt kê vào danh mục CITES. Các nước thành viên có loài phân bố ngày càng phải đi theo hướng bảo tồn quốc tế thông qua

Công ước vì lợi nhuận tiềm năng khổng lồ từ kinh doanh Cầm lai đã vô hiệu hóa các quy chế quốc gia, trong khi Trung Quốc không có các kiểm soát cho việc nhập khẩu gỗ khai thác trái phép.⁶⁵

Việc bơm nhanh dòng tiền nóng để theo đuổi nguồn cung các loài Hồng mộc đang cạn kiệt, vào các nước có quản trị rừng lỏng lẻo, cho phép các doanh nghiệp hoạt động không bị trừng phạt. Ở các nước nghèo và có khả năng đang hỗn loạn như Madagascar, Lào, Myanmar và Senegal, việc này có thể tạo ra những ảnh hưởng có quy mô rộng khắp và có thể còn đe dọa sự ổn định chính trị.

Hiện tượng trên không chỉ đơn giản là một trường hợp giới nhà giàu Trung Quốc muốn hồi sinh các truyền thống văn hóa lâu bền xưa. Một trong những yếu tố thúc đẩy nhu cầu lớn nhất từ năm 2009 là sự đầu cơ thị trường. Hệ quả của việc tăng nhu cầu và suy giảm tài nguyên đã tạo ra một bong bóng đang tiếp tục thổi phồng, ngấm ngấm những thâm họa với các nước thành viên có loài phân bố. Ủy ban Gỗ đỏ Trung Quốc, một hiệp hội công nghiệp, đã ghi nhận xu hướng mua-để-đầu tư này.⁶⁶ Khi một loài gỗ hongmu trở nên khan hiếm, giá cả càng tăng cao. Một truyền thống văn hóa đang kính trở thành tấm chắn cho sự đầu cơ không kiểm soát.

Tại Pắc Xế, Lào, EIA đã gặp một công ty

“Khi một loài Hồng mộc trở nên khan hiếm, giá cả càng tăng cao. Một truyền thống văn hóa đáng kính trở thành tấm chắn cho sự đầu cơ không kiểm soát.”

© EIA

tên Yixi, với một quỹ đầu tư được thiết lập ở Trung Quốc cho phép riêng các cá nhân giàu có để đổ tiền vào đồ nội thất gỗ Cẩm lai nam. Công ty này đã thu hút được hơn 1,6 triệu USD, dự tính sẽ đầu tư vào Cẩm lai bà rịa và giáng hương.

Mặc dù đã có bằng chứng rằng đây là một bong bóng và sự diệt trừ tài nguyên có hệ thống, chính phủ Trung Quốc đã cung cấp các ưu đãi tài chính đáng kể để nâng đỡ ngành công nghiệp Hồng mộc. Việc này đã dẫn tới sự sinh sôi nảy nở của các trung tâm mua bán và chế biến, với hơn 3.000 nhà máy sản xuất hongmu khắp 25 trung tâm, tiếp tục đẩy mạnh nhu cầu cho một nguồn tài nguyên vốn khan hiếm.

Lấy thí dụ thị xã Bằng Tường, chính quyền địa phương cho trợ giá và giảm thuế để hỗ trợ ngành Hồng mộc, trong khi các ngân hàng nhà nước mở rộng cho vay thêm ít nhất 75 triệu USD.⁶⁷ Kết quả là, riêng ở Bằng Tường bây giờ có hơn 2.000 doanh nghiệp kinh doanh Hồng mộc.⁶⁸

Những trung tâm như vậy đang xuất hiện khắp cả nước, phần lớn dựa vào nguồn tài nguyên thường-là-phi-pháp có nguy cơ tuyệt chủng. Lập luận đằng sau việc đầu tư này và sự hỗ trợ của nhà nước cho một ngành công nghiệp tự hủy một cách hệ thống chuỗi cung ứng của chính mình như vậy là không rõ.

Trong khi những gốc rễ của truyền thống Hồng mộc nằm ở nền văn hóa phong phú, ngành công nghiệp hiện đại đe dọa chính truyền thống này. Tại một cuộc họp về thương mại gỗ quốc tế ở Thượng Hải, tháng Ba 2014, một chuyên gia từ Hội đồng Trùng tu Di tích Văn hóa của Trung Quốc nói rằng các sản phẩm

© EIA

đương đại không phản ánh đúng truyền thống xưa mà chủ đích để khoe của. Một vài đại diện ngành Hồng mộc cảnh trọng rằng hệ quả ngành này sẽ rơi vào hỗn loạn bởi dòng tiền đầu cơ.⁶⁹

Sự theo đuổi Hồng mộc dưới danh di sản văn hóa của Trung Quốc đang hủy diệt di sản tự nhiên của các quốc gia khắp thế giới. Cẩm lai nam là một ví dụ rõ rệt, đây là một trong những loài Hồng mộc chính gốc từ nhiều thế kỷ trước nhưng nguồn gỗ có thể thu lợi được đã bị đẩy đến bờ vực tuyệt chủng bởi lòng tham và sự đầu cơ.

Việc này không hề làm bận tâm các bằng đảng tội phạm có liên quan trong ngành kinh doanh trên; chúng đã chuyển hướng sang những loài Hồng mộc khác như Cẩm lai bà rịa.

ẢNH TRÊN CÙNG:

Chợ Hongmu City Trung Quốc-Đông Nam Á ở Bằng Tường – một trong những chợ đầu mối chuyên cung ứng nhu cầu tăng mạnh cho sản phẩm Hồng mộc ở Trung Quốc.

ẢNH TRÊN:

Trong khi các sản phẩm Hồng mộc được xem là cổ vật văn hóa và sự đầu tư đáng giá, ít người tiêu dùng có nhận thức về ngành kinh doanh như nước đẫm máu đằng sau giao dịch này.

ĐỀ XUẤT KIẾN NGHỊ

Các Nước Thành viên CITES nên:

- Hỗ trợ bất kỳ đề xuất nào để xóa bỏ Chú giải 5 cho loài *D.cochinchinensis* trong danh mục Phụ lục II để đảm bảo mọi phần và sản phẩm gỗ được bao hàm bởi danh mục;
- Chỉ đạo Ban thư kí CITES để tổng hợp và ban hành các báo cáo từ các nước thành viên có loài phân bố về việc cấp giấy phép xuất khẩu CITES cho loài *D.cochinchinensis*;
- Chỉ đạo Ban thư kí CITES để tiến hành nhiệm vụ đánh giá và tăng cường năng lực của Cơ quan Quản lí và Khoa Học CITES Myanmar để đáp lại nguy cơ buôn bán sắp tới đối với loài *D.bariensis*, và các loài khác.

Các Nước Thành viên có loài *D.cochinchinensis* Phân bố nên:

- Đề trình định kì các báo cáo chi tiết đến Ban thư kí CITES về việc cấp giấy phép xuất khẩu CITES cho loài *D.cochinchinensis*, bao gồm thông tin về số lượng giấy phép đã được cấp cho bao nhiêu sản lượng gỗ, các luật đã áp dụng và lý luận biện minh cho việc cấp;
- Ban hành đánh giá không tổn hại (NDF) để chứng tỏ các giấy phép xuất khẩu CITES được cấp, ứng với nguồn hàng đã được kiểm chứng khoa học;
- Đề trình Ban thư kí CITES một bản đề xuất liệt kê các loài thay thế, ví dụ như *D.bariensis*, hoặc là *P.macrocarpus*, vào Phụ lục III của Công ước với mức hạn ngạch bằng không, trong lúc chờ các đánh giá không tổn hại để có thể biết mức sản lượng kinh doanh nào là đủ bền vững trong tương lai.

Ủy ban Thường trực CITES nên:

- Chỉ đạo Ban thư kí CITES tiến hành xem xét lại các báo cáo và đánh giá không tổn hại từ các nước thành viên có loài *D.cochinchinensis* phân bố, theo như miêu tả ở trên để: xác định xem các giấy phép có được biện minh bởi kết quả nghiên cứu đánh giá không tổn hại với đủ tính trung thực, và tìm lời giải thích từ các nước thành viên về tính pháp lý cho những lâm sản *D.cochinchinensis* hiện đang được miễn trừ bởi Chú giải 5 khỏi phạm vi kiểm soát bởi Công ước;
- Chỉ đạo Ban thư kí CITES để cung cấp báo cáo của bản xem xét trên cho các thành viên của Ủy ban Thường trực CITES, bao gồm các đề xuất kiến nghị cho những hành động tiếp theo nếu cần.

Các nước Thành viên của 33 loài Gỗ Hồng mộc Chính thức:

- Đề trình Ban thư kí CITES các đề xuất liệt kê cho mọi nguồn gỗ nội địa của các loài trong Tiêu chuẩn Hồng mộc Quốc gia của Trung Quốc vào Phụ lục III CITES (trừ các loài đã có trong danh mục), với mức hạn ngạch bằng không cho việc thu hoạch và buôn bán, và tiến hành đánh giá không tổn hại để hướng dẫn bất kỳ hoạt động buôn bán hợp pháp nào trong tương lai.

Trung Quốc nên:

- Lập pháp rõ ràng về việc nghiêm cấm nhập khẩu mọi lâm sản khai thác trái phép;
- Triển khai kiểm soát biên giới hiệu quả với hàng nhập khẩu loài *D.cochinchinensis*;
- Đảm bảo mọi giấy phép CITES cho xuất khẩu hoặc tái xuất khẩu loài *D.cochinchinensis* đều được xác nhận bởi Các Cơ quan Quản lí CITES ở quốc gia thu hoạch;

- Đình chỉ việc cấp mọi giấy phép nhập khẩu CITES cho loài *D.cochinchinensis* cho tới khi có ban hành các đánh giá không tổn hại, biện minh được cho những giấy phép xuất khẩu CITES đã cấp bởi các nước thành viên;

- Cải cách ngành công nghiệp Hồng mộc để đảm bảo việc chấm dứt thúc đẩy nhu cầu cho các loài có nguy cơ, và việc buôn bán gỗ bất chính.

Thái Lan nên:

- Đề trình lập tức bản đề xuất cho Ban thư kí CITES để xóa bỏ Chú giải 5 khỏi danh mục Phụ lục II cho loài *D.cochinchinensis* trước khi có Hội nghị các nước thành viên tiếp theo, để mọi phần và sản phẩm gỗ được bao hàm bởi danh mục;
- Điều tra và xử lí các thủ phạm chính đằng sau việc buôn bán trái phép và tăng cường các hình phạt hiện tại như một biện pháp đẩy lùi đáng tin cậy;
- Đảm bảo số lâm sản *D.cochinchinensis* bị tịch thu bởi các công tác thực thi trong thập niên vừa rồi không bao giờ đi vào kinh doanh thương mại trong và ngoài nước;
- Đảm bảo các cơ quan chức năng thực thi được trang bị đầy đủ để bảo vệ những cây gỗ *D.cochinchinensis* cuối cùng của Thái Lan.

Lào nên:

- Ngừng mọi buổi đấu giá nhà nước các lâm sản loài *D.cochinchinensis* và các loài khác đã bị tịch thu;
- Điều tra và xử lí các công ty và cá nhân có liên quan trong việc buôn bán Cấm lai trái phép;
- Tận dụng các thương lượng hiện thời giữa Liên minh châu Âu và Lào cho Hiệp định Đối tác Tự nguyện (VPA) để chống nạn khai thác và buôn bán gỗ trái phép loài *D.cochinchinensis*;
- Điều tra việc cấp các giấy phép xuất khẩu CITES giả mạo hiện được sử dụng bởi các doanh nghiệp đã nêu chi tiết trong bản báo cáo này.

Việt Nam nên:

- Nghiêm cấm việc nhập khẩu gỗ lậu vào Việt Nam, theo Hệ Thống Đảm bảo Gỗ Hợp pháp đang được phát triển cho các thương lượng FLEGT VPA giữa Liên minh châu Âu và Việt Nam;
- Ngừng các buổi đấu giá gỗ lậu đã bị tịch thu bởi nhà nước, bao gồm cả loài *D.cochinchinensis*;
- Điều tra việc cấp không chính đáng các giấy phép tái xuất khẩu CITES cho loài *D.cochinchinensis* xuất xứ từ các nước thành viên chưa từng cấp giấy phép xuất khẩu như Campuchia;
- Nghiêm cấm xuất khẩu lâm sản quý bất hợp pháp hiện đang được cho phép nếu mua từ các buổi đấu giá nhà nước và chế biến thành sản phẩm hoàn chỉnh.

Campuchia nên:

- Tìm lời giải thích từ Các Cơ quan Quản lí CITES làm thế nào Việt Nam đã cấp giấy phép tái xuất khẩu CITES cho loài *D.cochinchinensis* từ Campuchia, nơi chưa có bất kì giấy phép xuất khẩu CITES hợp pháp nào đã được cấp;
- Ngừng việc đấu giá nhà nước gỗ Hồng mộc trái phép.

DANH MỤC CÁC TRÍCH DẪN

- Huang Wenbin and Sun Xiufang, Tropical Hardwood Flows in China: Case Studies of Rosewood and Okoumé (2013)
- Global Trade Atlas, China imports 2000-2013 by Hongmu HS code, <http://www.gtis.com/gta/>, accessed March 2014
- HS Code 44039930, Padauk in the rough.
- 48% of China's total Hongmu imports over this period from the Mekong. Global Trade Atlas, China imports 2000-2013 by Hongmu HS code, <http://www.gtis.com/gta/>, accessed March 2014
- Global Trade Atlas, China imports 2000-2013 by Hongmu HS code, <http://www.gtis.com/gta/>, accessed March 2014
- Global Trade Atlas, China imports 2000-2013 by Hongmu HS code, <http://www.gtis.com/gta/>, accessed March 2014
- Global Trade Atlas, China imports 2000-2013 by Hongmu HS code, <http://www.gtis.com/gta/>, accessed March 2014
- Global Trade Atlas, China imports 2000-2013 by Hongmu HS code, <http://www.gtis.com/gta/>, accessed March 2014
- Yuzhu Timber Index, for *Dalbergia cochinchinensis* per tonne unit of 1.8-3 metres x 15-25 cm, <http://www.yuzhuprice.com/price.php#>, accessed 27/03/2014, comparison across period 01/01/2010-27/03/2014
- <http://art.people.com.cn/n/2014/0401/c206244-24796467.html>
- Thailand and Vietnam, Consideration of Proposals for Amendment of Appendices I and II (CoP16 Prop. 60)
- Thailand and Vietnam, Consideration of Proposals for Amendment of Appendices I and II (CoP16 Prop. 60)
- TRAFFIC/IUCN, Inclusion of *Dalbergia cochinchinensis* Pierre in Appendix II, ref CoP16 Prop. 60, available from <http://www.traffic.org/cop16-table/>
- TRAFFIC/IUCN, Inclusion of *Dalbergia cochinchinensis* Pierre in Appendix II, ref CoP16 Prop. 60, available from <http://www.traffic.org/cop16-table/>
- Thailand and Vietnam, Consideration of Proposals for Amendment of Appendices I and II (CoP16 Prop. 60)
- TRAFFIC/IUCN, Inclusion of *Dalbergia cochinchinensis* Pierre in Appendix II, ref CoP16 Prop. 60, available from <http://www.traffic.org/cop16-table/>
- From harvesting in Cambodia (2002 Forestry Law), under the logging ban in Thailand (1989), from harvesting in Laos (PM Order No 17/PM of 2008 reinforced by PM Order 010/PM of 2011) and in Vietnam from commercial harvesting and from collection. See EIA, Rosewood Robbery (2012)
- Government of Vietnam Decree 32/2006/ND-CP, on Management of Endangered, Precious, and Rare Species of Wild Plants and Animals, 30/03/2006
- TRAFFIC/IUCN, Inclusion of *Dalbergia cochinchinensis* Pierre in Appendix II, ref CoP16 Prop. 60, available from <http://www.traffic.org/cop16-table/>
- http://www.iucn.org/about/work/programmes/wcpa_worldheritage/213535/Thailand-observes-its-first-World-Ranger-Day
- <http://www.globalpost.com/dispatch/news/xinhua-news-agency/131129/thai-soldiers-kill-37-cambodian-loggers-11-months-police>
- Eleventh Report of the International Environmental and Social Panel of Experts, February 23, 2007
- Nineteenth Report of the International Environmental and Social Panel of Experts, March 20, 2012
- Authorities inspect timber factories, order stock clearance, Vientiane Times, January 9, 2014
- Logging, tax avoidance top 2013 corrupt activities, Vientiane Times, March 3, 2014
- Vietnamese TLAS version 6, for the ongoing VPA negotiations with the EU.
- <http://www.baodautu.vn/portal/public/vir/baivietdoanhnhiep/repository/collaboration/sites%20content/live/vir/web%20contents/chude/doanhnhiep/phapluat/2951c8587f000001018cba1f5fa3a26> & <http://vapulogistics.com/vi/component/content/article/64-tin-noi-bo/247-ggung-quanh-lo-go-xk-cua-cong-ty-tnhh-mtv-ngoc-hung-nhieu-diem-can-duoc-lam-ro> & <http://www.baohaiquan.vn/pages/123-nhieu-diem-123456-can-duoc-lam-ro-123457.aspx> & http://vapulogistics.com/index.php?option=com_content&view=article&id=247%3Aggung-quanh-lo-go-xk-cua-cong-ty-tnhh-mtv-ngoc-hung-nhieu-diem-can-duoc-lam-ro&catid=64%3Atin-noi-bo&lang=vi
- <http://congluan.vn/tin-chi-tiet/122/46561/Ban-dau-gia-lo-go-trac-khung-hon-535-m3-Co-hay-khong-su-lam-quyen.html>
- Education for Nature (ENV) Bulletin, 2011.
- Examples include: Illegal logging persists in Laos, Vientiane Times, 6 March 2014; Logging, tax avoidance top 2013 corrupt activities, Vientiane Times, March 3, 2014; Provincial official in hot water after raid, Phnom Penh Post, 2 May 2013; Border police add to illegal logging: gov't, Phnom Penh Post, 25 June 2013; DSI Claims Illegal Logging Rampant: Cambodian Gangs Get "Virtual Concessions" to Fell Phayung Trees, Bangkok Post, 29 January 2012;
- The Nation, Temples lead fight to save last Siamese rosewood reserve, 24 March 2014, <http://www.nationmultimedia.com/national/Temples-lead-fight-to-save-last-Siamese-rosewood-r-30229886.html>
- Vientiane Times, Illegal logging persists in Laos, 6 March 2014
- Economic Police cited in Vientiane Times, Illegal logging persists in Laos, 6 March 2014
- Government, law enforcement, NGO, print journalism press monitoring over period
- Government, law enforcement, NGO, print journalism press monitoring over period
- TFP, Thai Navy confiscated 80 million baht of Siamese Rosewood logs, 8 January 2014, <http://thaifinancialpost.com/2014/01/09/thai-navy-confiscated-80-million-baht-of-siamese-rosewood-logs/>
- Aninhthudo, Phát hiện hơn 500 khúc gỗ huong trong nha dan, 10 October 2013, <http://www.aninhthudo.vn/Xa-hoi/Phat-hien-hon-500-khuc-go-huong-trong-pha-dan/519435.antd>
- Lao dong, Bat qua tang 2 v van chuyen lau gan 60 tan go trac, 14 November 2013
- Phnom Penh Post, Rosewood cache uncovered, 6 September 2013, <http://www.phnompenhpost.com/national/rosewood-cache-uncovered>
- Legal Daily, Huangpu Customs seized 12 timber smuggling gangs, 22 August 2013, http://www.legaldaily.com.cn/index/content/2013-08/22/content_4786838.htm?node=20908
- Phnom Penh Post, R'kiri cop to answer for illegal rosewood, 26 August 2013, <http://www.phnompenhpost.com/national/r%2E%80%99kiri-cop-answer-illegal-rosewood>
- Vientiane Times, 23 July 2013
- TFP, Bangkok man arrested for possessing rosewood, 31 May 2013, <http://thaifinancialpost.com/2013/05/31/bangkok-man-arrested-for-possessing-rosewood/>
- Cambodia Herald, Illegal rosewood seized at border, 27 March 2013, <http://www.thecambodiaherald.com/cambodia/detail/?page=13&token=M2M4YzhNzA2NmY>
- Lao News Agency, 13 December 2013
- Maticion, EIA comms 22 April 2013
- Bernama, Thai officials seize 1,500 logs of Siamese rosewood, 3 September 2012
- Komchadluek, 19 March 2012
- Viet Nam News, Rangers seize smuggled timber in Quang Binh, 9 May 2012, <http://vietnamnews.vn/politics-laws/law-justice/224472/rangers-seize-smuggled-timber-in-quang-binh.html>
- See EIA reports: Borderlines (2008), Crossroads (2011), Checkpoints (2012).
- Try Pheap Firm in Talks to Replicate Timber Deal, ZSOBOR PETER AND AUN PHEAP, The Cambodian Daily, DECEMBER 4, 2013
- Vichet asks Military to Guard Timber, 24 March 2014, <http://www.bangkokpost.com/news/local/401100/vichet-asks-military-to-guard-timber>
- Contribution to an evaluation of tree species using the new CITES Listing Criteria, World Conservation Monitoring Centre, 1998, <http://www.biodiversitylibrary.org/bibliography/57996#summary>
- Bangkok Post, Thai efforts to ban trade in rosewood fails, Sunday May 25, 2008, <http://www.aseanbio-diversity.info/Abstract/53006243.pdf>
- Rosewood Robbery, The Case for Thailand at List Rosewood on CITES, EIA, 2012.
- <http://www.cites.org/sites/default/files/eng/cop/16/prop/E-CoP16-Prop-60.pdf>
- <http://www.eia-international.org/cites-protection-will-held-to-end-rosewood-wars>
- <http://news.zing.vn/Buon-lau-tung-hoanh-sat-tru-so-chong-buon-lau-post387100.html>
- Legal Daily, Huangpu Customs seized 12 timber smuggling gangs, 22 August 2013, http://www.legaldaily.com.cn/index/content/2013-08/22/content_4786838.htm?node=20908
- Email to EIA from Hong Kong CITES Management Authority, January 2014.
- EIA analysis of Global Trade Atlas (<http://www.gtis.com/gta/>)
- Email from Cambodian CITES Management authority, 15 January 2014.
- International Workshop on Promoting Legal and Sustainable Trade and Investment of Forest Products, 25-27 March 2014, Beijing, China.
- Forest Trends, 2013
- China Redwood Committee, China Hongmu market report 2013-2014, April 1 2014, <http://art.people.com.cn/n/2014/0401/c206244-24796467.html>
- China Classic Furniture Website, Hongmu industry gets loans from the Bank of Agriculture in Pingxiang, December 3 2013 <http://www.328f.cn/news/news.aspx?id=27971>
- China Cultural Newspaper, Cultural Furniture: A Guangxi example, August 25 2012, http://www.ce.cn/culture/gd/201208/25/t20120825_23618071.shtml
- Presentation by Zhou Mo, Cultural Relics Restoration Committee of China, at the International Workshop on Promoting Legal and Sustainable Trade and Investment of Forest Products, 25-27 March 2014, Beijing, China.
- Presentation by Zhou Mo, Cultural Relics Restoration Committee of China, at the International Workshop on Promoting Legal and Sustainable Trade and Investment of Forest Products, 25-27 March 2014, Beijing, China.

ENVIRONMENTAL INVESTIGATION AGENCY (EIA)

EIA - LONDON

62/63 Upper Street

London N1 0NY, UK

Tel: +44 (0) 20 7354 7960

Fax: +44 (0) 20 7354 7961

email: ukinfo@eia-international.org

www.eia-international.org

EIA - WASHINGTON, DC

PO Box 53343

Washington, DC 20009 USA

Tel: +1 202 483-6621

Fax: +1 202 986-8626

email: info@eia-global.org

www.eia-global.org